

Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima: nastanak i temeljni pojmovi

Bistrović, Magdalena

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:271026>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-07**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVA
Ak. god. 2023./ 2024.

Magdalena Bistrović

**Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i
muzejima: nastanak i temeljni pojmovi**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr.sc. Ana Barbarić

Zagreb, rujan 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Magdalena Bistrić

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Pregled temeljnih kataložnih koncepata	6
2.1 Katalogizacija.....	6
2.1.1 Kataložni opis.....	7
2.1.2 Kataložna jedinica	8
2.1.3 Kataložni zapis	9
2.1.4 Odrednica	9
2.2 Katalog	9
2.2.1 Zadaće kataloga, ciljevi, svrha	10
2.2.2 Povijest kataloga	10
2.2.3 Vrste kataloga.....	11
2.2.4 Online katalogi	12
2.2.5 Zadaci kataloga	13
2.3 Standardizacija	14
2.3.1 Pariška konferencija	14
2.3.2 Sastanak u Kopenhagenu	15
2.3.3 UBC – MARC	15
2.3.4 ISBD.....	16
3. Suvremeni trendovi u katalogizaciji	18
3.1 Suvremeni knjižnični katalog.....	18
3.2 Od FRBR-a do IFLA LRM-a	19
3.3 Prema novom kataložnom pravilniku	21
4. Pravilnik KAM	23
4.1 Pravilnik KAM	23
4.2 Opis	29
4.2.1 Jedinica građe	31
4.2.2 Elementi opisa	33
4.2.3 Stvarni prikaz jedinice građe.....	35
4.2.4 Identifikacija jedinice građe	37
4.2.5 Primjer opisa omeđene tiskane knjige Plavi kaputić.....	40
4.3 Nadzor	45
4.3.1 Normativni nadzor.....	45
4.3.2 Pristupnice.....	46

4.3.3 Normativni podaci	47
4.3.4 Usvojeni oblik	48
4.3.5 Nadzirani rječnik	48
4.3.6 Od jedinstvene odrednice do jedinstvenog identifikatora	49
4.4 Odnosi	50
4.5 Aplikacijski profil	52
4.6 Ontologija.....	55
4.6.1 Ontologija.....	55
4.6.2 Semantički web	58
4.6.3 RDF	61
5. Metodologija rada	64
6. Zaključak	68
7. Literatura.....	71
Popis tablica	76
Popis slika.....	77
Sažetak.....	78
Summary	79

1. Uvod

U radu se želi prikazati promjena paradigme u knjižničarskoj domeni od Pravilnika za katalogizaciju, Pravilnika i priručnika za izradbu abecednih kataloga (u daljnjem tekstu PPIAK ili Veronin Pravilnik) i drugih tema knjižničarske problematike prema novom Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (u daljnjem tekstu Pravilnik ili Pravilnik KAM).

U skladu s novom percepcijom bibliografskog univerzuma kao i konceptualnim modelom IFLA LRM¹, naslov, teme, pod teme i pojmovi ovoga rada definirani su u što općenitijem smislu², jer se na taj način nastoji izbjeći da bi neko područje bilo preusko određeno.

Glavnina rada je strukturirana u tri poglavlja. Prvo poglavlje posvećeno je povijesti i razvoju knjižničarstva u međunarodnim i nacionalnim okvirima, njegovim istaknutim teoretičarima, kataložnoj tradiciji i praksi, katalozima, standardima i sl.

Drugo poglavlje želi osvijestiti prijelazno razdoblje, gdje se napušta tradicionalna teorija i praksa knjižničarske domene i pripremu za nadolazeći novi pravilnik.

Treće poglavlje više se ograničava na sam Pravilnik KAM, gdje je vezano uz njega, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (u daljnjem tekstu NSK) 2013. godine pozvala sve relevantne zajednice na suradnju, što je formalizirano potpisivanjem Sporazuma za izradu pravilnika za katalogizaciju. U ovom poglavlju ukratko je objašnjena struktura Pravilnika, kratak prikaz njegovih poglavlja i prikazan je način opisa omeđene tiskane knjige. Detaljnije su objašnjeni pojmovi Nadzor i Odnosi. Nakon objave Pravilnika tijekom 2022. godine provedeno je testiranje Pravilnika, pa je i taj segment ukratko predstavljen. Ovdje je također tumačena KAM ontologija, jer valja naglasiti da Pravilnik KAM sačinjava njegova tekstualna inačica u PDF obliku koja je namijenjena ljudima i može joj se pristupiti kroz interaktivnu stranicu i KAM ontologija koja je namijenjena strojevima, kao standard za objavljivanje KAM građe na

¹ Vukadin, Ana. Model za bibliografsku organizaciju transmedijske građe [disertacija]. Zadar: Sveučilište u Zadru, Poslijediplomski sveučilišni studij „Društvo znanja i prijenos informacija“; 2017. [pristupljeno 24.5.2024.]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:1084/datastream/PDF/view>

² Riva, Pat; Patrick Le Boeuf; Maja Žumer. IFLA-in knjižnični referentni model : konceptualni model za bibliografske informacije. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2020.

semantički web i još je za sada u fazi izrade. Vezano uz to je i autorica ovoga rada nastojala ići tim putem, pa je uz tekstualnu inačicu rada pokušala izraditi i njegovu „ontologiju“.

2. Pregled temeljnih kataložnih koncepata

2.1 Katalogizacija

Katalogizacija odnosno bibliografska organizacija³ je jedan od temeljnih stručnih poslova u knjižnici.⁴ Ona se odnosi na formalnu obradu knjižnične građe, formalnu jer preuzimamo podatke nakladnika, kako ih je stavio u knjigu.⁵

Svrha je katalogizacije izrada kataloga, a obavlja se prema određenim pravilima i normama, iako u povijesti katalogizacije nije uvijek bilo ujednačenog standarda.⁶ U katalogizaciji imamo različite razine zapisa, opsega, odnosno broj elemenata koji bilježimo.⁷ Važno je koja vrsta građe se katalogizira, jer opis ovisi o bibliografskim karakteristikama građe.⁸

Stupanjem na scenu strojno čitljivih kataloga knjižnice su pristupale ponovnoj katalogizaciji starijih dijelova fondova ili retrospektivnoj katalogizaciji i retrospektivnoj konverziji.⁹ Retrospektivna konverzija je prijenos podataka s kataložnih listića tiskanih kataloga u strojno čitljiv oblik, a ostvaruje se skeniranjem kataložnih listića i njihovom objavljivanju na mreži, zapravo objavljivanje digitalne preslike tradicionalnih tiskanih kataloga.¹⁰ U NSK digitalizirani su listići abecednog kataloga.¹¹ Retrospektivna katalogizacija ili rekatalogizacija ne staje na doslovnom prijenosu sadržaja kataložnih listića nego kvalitetno mijenja sadržaj kataložnih listića nadograđujući ih dodatnim elementima konzultiranjem samih izvora.¹²

³ Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : „Benja“, 1994.

⁴ Blažević, Dorica. Katalogizacija : priručnik za stručni ispit. Zagreb : Dominović, 2011

⁵ Tadić, Katica. Nav. dj.

⁶ Blažević, Dorica. Nav. dj.

⁷ Tadić, Katica. Nav. dj.

⁸ Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2 : Kataložni opis. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983.

⁹ Blažević, Dorica. Retrospektivna konverzija knjižničnih kataloga: iskustva nekih inozemnih knjižnica i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49, 2(2006), 22-32. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/165674>

¹⁰ Isto.

¹¹ Isto.

¹² Blažević, Dorica. Katalogizacija : priručnik za stručni ispit. Zagreb : Dominović, 2011

Važan pojam je i kooperativna katalogizacija, u kontekstu programa UBC-a, čija je ideja racionalna podjela knjižničarskih poslova u katalogizaciji građe i ujednačenosti baza podataka. Svrha je da se jedinica knjižnične građe obradi samo jednom, na jednom mjestu.¹³ Cilj kooperativne katalogizacije npr. kroz program CIP-a, da fondovi knjižnica budu dostupni korisnicima u mrežnom okruženju i da se kroz taj program povezuju nakladnici i knjižnice.¹⁴

U suvremenoj katalogizaciji sve veću ulogu imaju identifikatori i metapodaci.¹⁵

2.1.1 Kataložni opis

Vezano uz katalogizaciju je kataložni ili bibliografski opis, koji označava skup podataka kojima se u knjižničnom katalogu opisuje neka jedinica knjižnične građe.¹⁶

Kao što je navedeno, u povijesti katalogizacije nije uvijek bilo ujednačenog standarda.¹⁷ Da bi se to promijenilo, kataložni stručnjaci su prvi put 1969. godine u Kopenhagenu raspravljali o međunarodnom ujednačavanju kataložnog i bibliografskog opisa.¹⁸ Rezultat tog nastojanja je bilo objavljivanje prvog međunarodnog standarda za kataložni opis omeđenih publikacija 1974. godine ISBD(M).¹⁹

Kataložni opis je zapravo sustavni standardizirani zapis, a sami elementi odlikuju određenu jedinicu građe.²⁰ Naš prvi hrvatski kataložni pravilnik PPIAK se uglavnom odnosi na kataložni opis omeđenih publikacija.²¹ Po njemu se elementi karakteristični za omeđene publikacije unose u sedam skupina kataložnog opisa. Skupina 3 se ne upotrebljava za ovu vrstu knjižnične građe. Glavni kataložni opis tvori prvih pet skupina.²² Osnovni izvor podataka je glavna naslovna stranica.²³

¹³ Isto.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Verona, Eva. O kataložnom i bibliografskom opisu i njihovu ujednačavanju. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 17, 1/2(1971), 1-20.

¹⁷ Blažević, Dorica. Katalogizacija : priručnik za stručni ispit. Zagreb : Dominović, 2011.

¹⁸ Verona, Eva. Nav. dj.

¹⁹ Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2 : Kataložni opis. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983.

²⁰ Isto.

²¹ Isto.

²² Isto.

²³ Isto.

Kataložni opis je dio kataložne jedinice, koja uz sam opis obuhvaća i odrednicu, koja određuje među ostalim kataložnim jedinicama mjesto te kataložne jedinice u abecednom katalogu.²⁴ Ako je riječ o bibliografskom i kataložnom opisu, bibliografski opisi opisuju pojedine primjerke u obliku u kojem se izdaju, pri čemu je pojedini primjerak predstavnik niza identičnih primjeraka, npr. primjerci istog izdanja, kataložni pak opisi opisuju određeni primjerak kakav se nalazi u nekoj knjižnici. Ponekad takav primjerak nije sačuvao oblik u kojem je bio izdan, npr. može biti uvezan s drugim svescima u jedan tzv. knjigoveški svezak.²⁵

Posebna obilježja knjižničnoga primjerka bilježe se obično u napomenama.²⁶

Kataložni opis se odnosi na knjižnični katalog, a bibliografski na bibliografiju.²⁷

2.1.2 Kataložna jedinica

Rečeno je da je kataložni opis dio neke kataložne jedinice. Ima više vrsta kataložnih jedinica. Glavna kataložna jedinica ima potpuni opis. Međutim ponekad je potrebno izraditi pomoćne kataložne jedinice. One mogu biti sporedne i analitičke kataložne jedinice i uputnice.²⁸ Uputnice mogu biti opće, objasnidbene i unakrsne.²⁹ Sporedne i analitičke kataložne jedinice označavaju se arapskim brojevima, a uputnice rimskim. Ako se pojavljuju zajedno, prvo se bilježe s arapskim oznakama, a kao posebna skupina s rimskim.³⁰

Kada se je kataložna jedinica izrađivala ručno, zapis je bio na jednom listiću ili više njih. Podaci su se ispisivali samo na prvoj strani listića, a ako ih je bilo više nastavljali su se na drugoj, na kojemu se u gornji desni kut upisivalo 2. - , a odrednica se ponavljala s lijeve strane.³¹

Uz odrednicu i kataložni opis, na kataložni listić se je upisivala i signatura, oznaka kojom se publikaciji određuje mjesto na polici, stručna oznaka te inventarni broj.³²

²⁴ Isto.

²⁵ Verona, Eva. O kataložnom i bibliografskom opisu i njihovu ujednačavanju. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 17, 1/2(1971), 1-20.

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

²⁸ Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2 : Kataložni opis. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983.

²⁹ Isto.

³⁰ Isto.

³¹ Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : „Benja“, 1994.

³² Isto.

2.1.3 Kataložni zapis

Ako je riječ o kataložnom zapisu, njega čini odrednica, koja je prvi element zapisa, kataložni opis i podaci o pomoćnim kataložnim jedinicama.³³ Kataložni zapisi se izrađuju na osnovi pravila iz PPIAK-a i objedinjenog izdanja ISBD-a.³⁴ Potpuni kataložni zapis ima najviše elemenata, a CIP kojeg izrađuje NSK najmanje.³⁵

2.1.4 Odrednica

Odrednica je prvi element zapisa, prva riječ naziva se redalicom. Najčešća je individualna, autorska odrednica. Ona određuje mjesto kataložne jedinice među drugim u katalogu.³⁶ Odrednica može biti osobna, korporativna i stvarna.³⁷ Ujednačena osobna odrednica iz glavnih i pomoćnih kataložnih jedinica koje imaju istog individualnog autora naziva se jedinstvena odrednica.³⁸ Za jedinstvenu odrednicu uzima se ime pod kojim je autor općenito poznat ili se najčešće identificira.³⁹ Ako se autor razlikuje od oblika u jedinstvenoj odrednici, za njega se izrađuje opća uputnica.⁴⁰

2.2 Katalog

Sama riječ „katalog“ je grčkog podrijetla i u nekom značenju je to nabranje ili popis.⁴¹ Postoji puno definicija kataloga, po nekima je on organizirani zapis o fondu neke knjižnice ili

³³ Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1 : Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986

³⁴ Blažević, Dorica. Katalogizacija : priručnik za stručni ispit. Zagreb : Dominović, 2011.

³⁵ Isto.

³⁶ Verona, Eva. Nav. dj.

³⁷ Isto.

³⁸ Isto.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Isto.

⁴¹ Blažević, Dorica. Nav. dj.

knjižničnog sustava.⁴² Također se knjižnični katalog definira kao popis knjižnične građe koja se nalazi u jednoj ili više knjižnica određenog područja.⁴³

Katalog je pomagalo pomoću kojeg korisnik može dobiti cjeloviti uvid u fond knjižnice.⁴⁴ Knjižnični katalog predstavlja fond određene ili više knjižnica korisnicima. Sastoji se od organiziranih, standardiziranih zapisa i napravljen je na osnovi unaprijed utvrđenih kriterija.⁴⁵

Stvara se akumulacijom zapisa o građi i njihovim sistematskim organiziranjem.⁴⁶ Izrađuju se da bi odgovorili na uobičajena korisnička pitanja i na pitanje koju građu posjeduje knjižnica.⁴⁷

2.2.1 Zadaće kataloga, ciljevi, svrha

Svrha je kataloga da korisnike upućuje koje se knjige i druga knjižnična građa nalaze u određenoj knjižnici i katalog time ima posredničku ulogu između korisnika i knjižničnog fonda.⁴⁸ On omogućuje korisnicima pristup i korištenje informacija.⁴⁹

Jedan od osnovnih zahtjeva koji se stavlja pred katalog je njegova ažurnost.⁵⁰

Knjižnični se katalog upotrebljava u svrhu signature poslovanja neke knjižnice, a korisnicima pruža uvid u njezin fond.⁵¹

2.2.2 Povijest kataloga

Ako razmišljamo o katalogu s povijesnog aspekta, Antonio Panizzi već polovinom 19. st. naglašava da katalog nije običan popis za traženje knjižnične građe.⁵² On nije razmišljao o zadacima kataloga, ali je dao upute kako zabilježiti ime autora i naslov djela te kako postupati

⁴² Isto.

⁴³ Horvat, Aleksandra. Knjižnični katalog i autorstvo. Rijeka : „Benja“, 1995.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : „Benja“, 1994.

⁴⁶ Horvat, Aleksandra. Nav. dj.

⁴⁷ Tadić, Katica. Nav. dj.

⁴⁸ Horvat, Aleksandra. Nav. dj.

⁴⁹ Blažević, Dorica. Katalogizacija : priručnik za stručni ispit. Zagreb : Dominović, 2011.

⁵⁰ Horvat, Aleksandra. Nav. dj.

⁵¹ Isto.

⁵² Vukadin, Ana. Model za bibliografsku organizaciju transmedijske građe [d disertacija]. Zadar: Sveučilište u Zadru, Poslijediplomski sveučilišni studij „Društvo znanja i prijenos informacija“; 2017. [pristupljeno 24.5.2024.]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:1084/datastream/PDF/view>

s anonimnim djelima.⁵³ Panizzi je naglasio da katalog mora na jednom mjestu okupiti jednake jedinice, a istovremeno razlikovati slične.⁵⁴

Međutim prvi je Charles A. Cutter sustavno prikazao ciljeve kataloga. Prema njemu, katalog mora pomoći da se pronađe knjiga za koju je poznat autor, naslov ili predmet.⁵⁵ Nadalje, katalog mora okupiti na jednom mjestu svu građu istog autora, predmeta ili vrste literature, te okupiti različita izdanja određenog autora i predmeta.⁵⁶

Lubetzky naglašava ključnu ulogu kataloga u svim radnim procesima u knjižnici. Također, po njemu, katalog mora korisniku dati više informacija nego je tražio u početnom upitu.⁵⁷

Također je značajan Deželić koji je od 1911. do 1918. godine izradio abecedni katalog na listićima.⁵⁸

2.2.3 Vrste kataloga

Samo jedan knjižnični katalog nije mogao odgovoriti na sva pitanja koja su stavljena pred njega, pa je u doba tradicionalnih kataloga postojalo više njih.⁵⁹ Prema namjeni, katalozi su bili javni ili vanjski i unutarnji, odnosno interni. Javni su bili namijenjeni korisnicima, a unutarnji su služili kao radno pomagalo osoblju.⁶⁰ Najpoznatiji javni katalozi su bili abecedni⁶¹, prema Veroni abecedni autorsko – naslovni⁶², odnosno opći katalozi.⁶³

⁵³ Miočić, Ivan. Bibliografski zapisi od kataložnih listića do semantičkog weba : uvjeti za funkcionalnost. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017), 1-23. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/195918>

⁵⁴ Barbarić, Ana. Od zadatka kataloga do postupka korisnika // Vizija i stvarnost : zbornik u povodu 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu. / uredile Daniela Živković i Tatjana Nebesny. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2016., 81-103. Dostupno i na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9198>

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Vukadin, Ana. Model za bibliografsku organizaciju transmedijske građe [disertacija]. Zadar: Sveučilište u Zadru, Poslijediplomski sveučilišni studij „Društvo znanja i prijenos informacija“; 2017. [pristupljeno 24.5.2024.]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:1084/datastream/PDF/view>

⁵⁷ Isto.

⁵⁸ Barbarić, Ana; Mirna Willer. Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo? Preliminarno istraživanje. // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010., 110 -134. Dostupno i na: <https://repozitorij.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9642>

⁵⁹ Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : „Benja“, 1994.

⁶⁰ Isto.

⁶¹ Isto.

⁶² Horvat, Aleksandra. Nav. dj.

⁶³ Barbarić, Ana; Mirna Willer. Nav. dj.

Obično su bili u dva primjerka, javni koji se nalazio u prostoru za korisnike i matični za knjižnično osoblje.⁶⁴ Veronin pravilnik namijenjen je izradbi abecednih kataloga. Njegova pravila uglavnom se odnose na omeđene publikacije, detaljno objašnjene u drugom dijelu Pravilnika, čija je domena kataložni opis.⁶⁵ Knjižničari su upotrebljavali i mjesni katalog, koji je redao građu prema signaturi.⁶⁶ Kod stvarnog i predmetnog kataloga građa je bila organizirana po predmetu.⁶⁷

Postojali su i uvršteni katalozi, karakteristični za SAD, koji su autore, naslove i predmete redali abecednim redom.⁶⁸

Strojno čitljivi katalozi ukinuli su potrebu za više vrsta kataloga.⁶⁹

2.2.4 Online katalozi

OPAC (engl. *Online Public Access Catalog*) odnosno izravno opovezan javni pristupni katalog je računalni knjižnični katalog namijenjen javnosti.⁷⁰

Za razliku od tradicionalnih kataloga, online katalozi iskazuju kroz svoje zapise i formalnu i stvarnu obradu.⁷¹

Najraniji online katalozi pojavljuju se već šezdesetih godina i u svom početnom razdoblju nisu bili javno dostupni.⁷² Katalozi dostupni javnosti pojavili su se u SAD-u 1970-ih godina⁷³ u sveučilišnoj knjižnici u Ohio.⁷⁴ Njima je zbog kompliciranosti sustava upravljalo educirano osoblje.⁷⁵ Zbog toga će se u budućnosti više stavljati naglasak na prilagođavanje online kataloga korisnicima, odnosno njihovu pojednostavljivanju.⁷⁶

⁶⁴ Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : „Benja“, 1994.

⁶⁵ Barbarić, Ana; Mirna Willer. Nav. dj.

⁶⁶ Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : „Benja“, 1994.

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Isto.

⁶⁹ Horvat, Aleksandra. Nav. dj.

⁷⁰ Blažević, Dorica. Katalogizacija : priručnik za stručni ispit. Zagreb : Dominović, 2011.

⁷¹ Isto.

⁷² Barbarić, Ana. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 3/4(2003), 48-58. Dostupno i na: [file:///C:/Users/Pc/Downloads/barbaric-2003-povijesni_pregled_razvoja_opac_a-ffzg_9516-publishedversion-r5e1m3-s%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Pc/Downloads/barbaric-2003-povijesni_pregled_razvoja_opac_a-ffzg_9516-publishedversion-r5e1m3-s%20(2).pdf)

⁷³ Knežević, Ivana. Od zavičajne zbirke muzejske knjižnice do mrežnoga kataloga. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 3/4(2010), 99-106. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/119844>

⁷⁴ Barbarić, Ana. Nav. dj.

⁷⁵ Knežević, Ivana. Nav. dj.

⁷⁶ Barbarić, Ana. Nav. dj.

S pojavom strojno čitljivih kataloga ponovo se aktualiziraju zadaće kataloga koji, neovisno o tome što je u novom obliku, nije promijenio svoje osnovne zadaće.⁷⁷

Prva generacija OPAC-a u tehnološkom smislu nisu nadmašili tradicionalne kataloge čiji su odraz zapravo i bili.⁷⁸ Drugi naraštaj online kataloga nastao je 80-ih godina i nudio je veće mogućnosti uporabom Booleovih operatora i pretraživanje po ključnim riječima.⁷⁹ Konačno, treća generacija javno dostupnih kataloga nastala je već krajem 80-ih, gdje više nisu upotrebljavani Booleovi logični operatori već termini iz prirodnog jezika i kontroliranih rječnika.⁸⁰ Obzirom da nisu namijenjeni za korištenje u prostoru neke knjižnice, već su u pravilu dostupni preko Weba, mogu se nazvati i Web-PAC-ima, OPAC-ima dostupnima na mreži.⁸¹

Suvremeni mrežni katalozi spoj su bibliografskih zapisa i onih o knjižničnoj građi jer sačinjavaju specifične podatke o pojedinim primjercima i njihovom smještaju u knjižnici i opće podatke o izdanjima tih djela.⁸²

2.2.5 Zadaci kataloga

Svaka kataložna jedinica sadržava odrednicu i kataložni opis. Odrednica određuje mjesto te kataložne jedinice u katalogu, a kataložni opis identificira jedinicu knjižnične građe s prepisanim skupom podataka.⁸³

U kontekstu katalogizacije važan događaj se zbio 1961. u Parizu na Međunarodnoj konferenciji o kataložnim načelima na kojoj su definirani zadaci abecednog kataloga prema kojima Eva Verona u svojem prvom dijelu PPIAK-a predlaže zadatke abecednog kataloga.⁸⁴ Prema njoj abecedni katalog mora pružiti informaciju o posjedovanju određene jedinice knjižnične građe; nadalje informaciju o svim izdanjima, prijevodima i preradbama istog djela, i o svim djelima jednog autora.⁸⁵

⁷⁷ Petr Balog, Kornelija. Teorijsko-povijesni pristup tumačenju korisničkog aspekta knjižničkog kataloga. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 25-48. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178464>

⁷⁸ Barbarić, Ana. Nav. dj.

⁷⁹ Knežević, Ivana. Nav. dj.

⁸⁰ Barbarić, Ana. Nav. dj.

⁸¹ Blažević, Dorica. Katalogizacija : priručnik za stručni ispit. Zagreb : Dominović, 2011.

⁸² Isto.

⁸³ Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1 : Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986

⁸⁴ Miočić, Ivan. Bibliografski zapisi od kataložnih listića do semantičkog weba : uvjeti za funkcionalnost. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017), 1-23. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/195918>

⁸⁵ Verona, Eva. Nav. dj.

2.3 Standardizacija

Godine 1961. održana je Međunarodna konferencija o kataložnim načelima u Parizu. To je bio najznačajniji sastanak kataložnih stručnjaka i presedan događaja u povijesti katalogizacije.⁸⁶

2.3.1 Pariška konferencija

Prvi IFLA-in rezultat u smislu preispitivanja kataložne teorije i prakse u kontekstu međunarodnog ujednačivanja bila su Pariška načela 1961.⁸⁷ s kojima je počeo rad na standardizaciji kataložnih postupaka.⁸⁸

Konferencija se je usredotočila na izbor i oblik odrednica i redalica. To je bilo važno jer su odrednice i redalice usko vezane uz abecedni katalog. Međutim njihovo međunarodno ujednačavanje ni do danas nije u potpunosti provedeno.⁸⁹ Na konferenciji je određeno da se kataložna jedinica određene publikacije izradi u zemlji porijekla i takva upotrijebi u knjižnicama koje posjeduju tu publikaciju. Ta će ideja biti predmetom programa UBC.⁹⁰

Konferenciju u Parizu obilježila je kontroverza europske i anglo–američke tradicije. Nacionalni pravilnici uglavnom su usklađeni prema pariškim načelima.⁹¹

Konferencija je za osnovni abecedni katalog utvrdila ciljeve i zadaće.⁹² U prvom skupu tih odredbi utvrdila je da jedinicu knjižnične građe koju posjeduje knjižnica označuje autor i naslov; samo stvarni naslov ako autor nije naveden i zamjena za autora i stvarni naslov ako nemaju primarnu odgovornost ili se ne mogu identificirati.⁹³

⁸⁶ Verona, Eva. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. // Informatologia Yugoslavica 8, 1-4(1976), 1-22. Dostupno i na: <https://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm>

⁸⁷ Radovčić, Marija; Ana Barbarić. ISBD – od prošlosti k budućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 4(2013), 203-226. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/142388>

⁸⁸ Blažević, Dorica. Nav. dj.

⁸⁹ Verona, Eva. Nav. dj.

⁹⁰ Blažević, Dorica. Nav. dj.

⁹¹ Willer, Mirna; Ana Barbarić. Međunarodna kataložna načela : prikaz i analiza. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52, 1-4(2009), 18-62. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/83012>

⁹² Blažević, Dorica. Nav. dj.

⁹³ Isto.

Zbog navedene anglo-američke i europske kontroverze, konkretnije Lubetzkyog i Eve Verone u drugom skupu odredbi definira koja djela određenog autora i izdanja određenog autora ima knjižnica.⁹⁴

Pariška načela bila su na snazi do 2009. godine kada su objavljena nova načela.⁹⁵

2.3.2 Sastanak u Kopenhagenu

Iako je bio znatno manji skup, sastanak najvećih međunarodnih kataložnih stručnjaka 1969. u Kopenhagenu⁹⁶ razgovarao je o vrlo bitnoj temi, međunarodnom ujednačavanju kataložnih postupaka, gdje je odlučeno da se uspostavi međunarodna norma za oblik i sadržaj bibliografskih opisa.⁹⁷ Na sastanku je predloženo da se publikacija katalogizira „jednom za uvijek“ u zemlji iz koje potječe i objavi u nacionalnoj bibliografiji te zemlje.⁹⁸ Između ostalog zaključeno je da su korporativne odrednice najveća zapreka međunarodnom ujednačavanju odrednica i redalica.⁹⁹

2.3.3 UBC – MARC

Na pariškoj konferenciji je istaknuto da treba izbjeći gubitak ljudske snage, tj. da se određena publikacija katalogizira samo jednom i upotrijebi u svim knjižnicama koje tu publikaciju posjeduju. Na toj inicijativi rodila se je ideja o početku programa UBC-a koji ide za centraliziranom međunarodnom katalogizacijom.¹⁰⁰

UBC se zasniva na međunarodnoj razmjeni bibliografskih informacija između kataložnih stručnjaka iz svih zemalja svijeta,¹⁰¹ kao i pružanje osnovnih podataka korisnicima o svim publikacijama objavljenima u svijetu u međunarodno prihvatljivom obliku.¹⁰²

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ Isto.

⁹⁶ Verona, Eva. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. // Informatologia Yugoslavica 8, 1-4(1976), 1-22. Dostupno i na: <https://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm>

⁹⁷ Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenoga izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od opće oznake građe došli do oblika sadržaja i vrste medija. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011., 20-35. Dostupno i na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9649>

⁹⁸ Verona, Eva. Nav. dj.

⁹⁹ Isto.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Isto.

¹⁰² Blažević, Dorica. Nav. dj.

Eva Verona je istakla da se ostvarivanje programa UBC ne može postići bez međunarodnog ujednačavanja kataložnih postupaka.¹⁰³ To ujednačavanje se odnosi na izbor i oblik odrednica i redalica te ujednačavanju kataložnog ili bibliografskog opisa.¹⁰⁴

Aleksandra Horvat objašnjava da program UBC može biti ostvaren izradom bibliografskih pomagala koja omogućuju vidljivost i razumijevanje zapisa međunarodnoj knjižničnoj zajednici.¹⁰⁵ UBC je kao službeni program IFLA-e postao 1970. godine, a 1974. je otvoren Međunarodni ured UBC-a u Londonu.¹⁰⁶ Njegova zadaća je bila međunarodna suradnja i razmjena bibliografskih podataka na međunarodnoj razini.¹⁰⁷

Zahvaljujući razvoju strojno čitljive katalogizacije, UBC, koja je s vremenom postala jedna od temeljnih IFLA-inih djelatnosti, priključen je Međunarodni MARC (engl. *International MARC*), pa UBC proširuje akronim u UBCIM. Međutim njegova aktivnost je kratko trajala, od 1990. -2003. godine imao je ured u Njemačkoj, gdje je 2003. ukinut.¹⁰⁸ Naime, te 2003. godine nijedna nacionalna knjižnica nije željela prihvatiti program UBC i to je unutar IFLA-e dovelo do okončanja programa UBC. To je „kumovalo“ tome da se s jedne strane knjižnice nisu htjele financijski izložiti, a s druge strane su bile uvjerenе da će se i bez službenog ureda i dalje provoditi program UBC. Na kraju je Nacionalna knjižnica preuzela samo dio vezan uz UNIMARC.¹⁰⁹

2.3.4 ISBD

ISBD je glavni standard za promicanje UBC-a, cilj je osigurati dosljednost pri razmjeni bibliografskih podataka.¹¹⁰ Prvi ISBD za opis omeđenih publikacija ISBD(M) objavljen je 1971.¹¹¹

¹⁰³ Radovčić, Marija; Ana Barbarić. ISBD – od prošlosti k budućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 4(2013), 203-226. Dostupno i na: <https://hrcaj.srce.hr/142388>

¹⁰⁴ Verona, Eva. Nav. dj.

¹⁰⁵ Radovčić, Marija; Ana Barbarić. Nav. dj.

¹⁰⁶ Isto.

¹⁰⁷ Barbarić, Ana. Nav. dj.

¹⁰⁸ Radovčić, Marija; Ana Barbarić. Nav. dj.

¹⁰⁹ Isto.

¹¹⁰ ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić ; stručna redakcija prijevoda Mirna Willer]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.

¹¹¹ Barbarić, Ana. Nav. dj.

Zbog zahtjeva korisnika 1974. objavljena je prerađena verzija ISBD(M)-a kao „Prvo standardno izdanje“. Iste godine je objavljen ISBD(S) za serijske publikacije.¹¹²

Hrvatsko nakladničko društvo objavilo je prvi ISBD(M) 1974. godine. Četrdeset godina kasnije 2014. objavljen je objedinjeni ISBD.¹¹³

Na inicijativu anglo–američke kataložne zajednice IFLA je 1977. objavila ISBD(G) za opći bibliografski opis.¹¹⁴

U želji da se ISBD(M) uskladi s ISBD(G)-om, ovaj prvi je prerađen 1978. kao „Prvo prerađeno standardno izdanje“¹¹⁵. Nakon toga objavljeno je niz ISBD-ova za pojedine vrste građe, sve dok se oko 2003. godine nije počelo razmišljati o objavi objedinjenog izdanja.¹¹⁶

Godine 2007. IFLA je sve specijalizirane ISBD-ove proglasila nevažećima, kada je i objavljeno preliminarno izdanje objedinjenog ISBD-a.¹¹⁷

Objedinjeno izdanje ISBD-a objavila je IFLA 2011.¹¹⁸

Kako rješenje problema nije ponudilo objedinjeno preliminarno izdanje ISBD-a iz 2007. kao ni prerađeno iz 2011., bila je očigledna potreba za novim kataložnim pravilnikom.¹¹⁹

Od 1960-ih godina u našim knjižnicama koristi se Veronin pravilnik. Pravilnik se razvijao paralelno s objavljivanjem niza međunarodnih dokumenata čiji je cilj bio ostvarivanje programa UBC.¹²⁰ Pravilnik se sastoji od dva dijela, teorijski temelj prvog dijela Pravilnika proizlazi iz Pariških načela i bavi se izborom i oblikovanjem odrednica.¹²¹ Drugi dio Pravilnika, objavljen 1983. služi kao standard za kataložni opis i usklađen je s ISBD-om iz 1978.¹²²

¹¹² ISBD. Nav. dj.

¹¹³ Barbarić, Ana. Razvoj hrvatskoga kataložnog nazivlja kroz prijevode ISBD-a s naglaskom na rješenjima iz objedinjenoga izdanja. // 18. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. / uredila Alisa Martek. Zagreb : Hrvatsko arhivističko društvo, 2015., 123-147. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na:

<https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9674>

¹¹⁴ ISBD. Nav. dj.

¹¹⁵ Isto.

¹¹⁶ Isto.

¹¹⁷ Barbarić, Ana. Nav. dj.

¹¹⁸ Hodak, Vesna. ISBD : objedinjeno izdanje. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 383-385. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/178481>

¹¹⁹ Radovčić, Marija; Ana Barbarić. ISBD – od prošlosti k budućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 4(2013), 203-226. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/142388>

¹²⁰ Vukadin, Ana. Novi pravilnik za katalogizaciju u kontekstu međunarodnih načela i standarda. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 49-71. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178465>

¹²¹ Vukadin, Ana. Novi pravilnik za katalogizaciju u kontekstu međunarodnih načela i standarda. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 49-71. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178465>

¹²² Isto.

Od objavljivanja Pravilnika prema njemu se obrađuje omeđena građa, a za ostale vrste građe upotrebljavali su se specijalizirani ISBD-ovi, koji su ukinuti nakon objave objedinjenog ISBD-a¹²³, pa se navedena građa sada obrađuje prema njemu.¹²⁴

3. Suvremeni trendovi u katalogizaciji

3.1 Suvremeni knjižnični katalog

Već dugo je knjižnični katalog temelj svih knjižnica.¹²⁵ Kod kataloga na listićima korisnici su u većoj mjeri pretraživali jedinice koje su im bile već poznate, a u manjoj po predmetu, ako nisu dovoljno poznavali područje istraživanja.¹²⁶

Situacija se je mijenjala kod strojno čitljivih kataloga, gdje su korisnici više pretraživali po predmetu, zatim početnoj riječi u naslovu i na kraju bilo kojoj ključnoj riječi iz naslova.¹²⁷

Suvremeni knjižnični katalogi imaju mogućnosti povezivanja s drugim katalogima, tezausima i u tom okruženju je mogućnost povezivanja informacija neograničena.¹²⁸ Oni pružaju korisnicima informacije o raspoloživoj građi, s tim da tim informacijama omogućuju daljnje kretanje, interoperabilnost s drugim sustavima.¹²⁹

Međutim povezujuća struktura suvremenih kataloga je loša, oni prikazuju rezultate pretraživanja u obliku beskonačnih neorganiziranih popisa, ne prikazujući vertikalne odnose (npr. s izdanja određenog djela na nekom mediju), ni horizontalne odnose (npr. izložbe, adaptacije istog djela), a povezivanje im je zapravo oko autora, naslova i predmeta.¹³⁰

¹²³ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima i opis online neomeđene građe : mogućnosti primjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 131-152. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/310748>

¹²⁴ Barbarić, Ana. Prijevodi IFLA-inih dokumenata u izdanju Hrvatskoga knjižničarskog društva : analiza, stanje, perspektiva. // Libellarium 7, 2(2014), 197-230. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/140563>

¹²⁵ Petr Balog, Kornelija. Teorijsko-povijesni pristup tumačenju korisničkog aspekta knjižničnog kataloga. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 25-48. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178464>

¹²⁶ Isto.

¹²⁷ Isto.

¹²⁸ Vukadin, Ana. Model za bibliografsku organizaciju transmedijske građe [disertacija]. Zadar: Sveučilište u Zadru, Poslijediplomski sveučilišni studij „Društvo znanja i prijenos informacija“; 2017. [pristupljeno 24.5.2024.]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:1084/datastream/PDF/view>

¹²⁹ Isto.

¹³⁰ Isto.

Danas su knjižnični katalogi samo jedan od više dostupnih izvora¹³¹ i razvojem weba na neki način knjižnična je zajednica izgubila primat nad organizacijom informacija.¹³²

Danas je sve više trend opadanja interesa korisnika za katalogom, i on sve više gubi svoju „publiku“.¹³³ Informacijski korisnici pribjegavaju načelu najmanjeg napora zaobilazeći knjižnični katalog i birajući najdostupnije informacije na internetu, iako su te informacije siromašnije.¹³⁴ Korisnici knjižnični katalog doživljavaju kao veći napor.¹³⁵ U takvom ozračju u posljednje se vrijeme raspravlja o opstojnosti kataloga, pa i samih knjižnica.¹³⁶ Mnogi stručnjaci zaključuju da je katalog i dalje potreban, ali ga je potrebno preoblikovati i uskladiti s potrebama suvremenog korisnika.¹³⁷

Razvojem semantičkog weba, danas govorimo o ulasku u četvrtu fazu razvoja kataloga i primjeni bibliografskih standarda u području semantičkog weba.¹³⁸ Isto tako bilo bi dobro da korisnici budu dionici nekog informacijskog opismenjavanja.¹³⁹ Korisnikov pristupni vokabular znatno se razlikuje od informacijskih stručnjaka. Zbog toga bi informacijski sustavi trebali biti bogati ulaznim neusvojenim tezaurusima koji bi osiguravali neku pretraživost.¹⁴⁰ Sučelja knjižničnih kataloga trebala bi biti prilagođena korisnicima, gdje bi oni pretraživanje započeli svojim pojmom, a sustav bi taj termin usporedio s onima u svojoj bazi podataka.¹⁴¹

3.2 Od FRBR-a do IFLA LRM-a

Zbog razvoja tehnologija, promjena u načinu interakcije korisnika i kataloga kao i pojava novih vrsta knjižnične građe, IFLA je zaključila da dotadašnji modeli za organizaciju informacija

¹³¹ Ekinović Micak, Elia. Odabir usvojenih oblika imena osoba : međunarodna kataložna načela, knjižnični referentni model i izvori podataka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 413-433. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/206813>

¹³² Vukadin, Ana. Nav. dj.

¹³³ Petr Balog, Kornelija. Nav. dj.

¹³⁴ Machala, Dijana. Hrvatski skupni katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 469-487. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/206815>

¹³⁵ Petr Balog, Kornelija. Nav. dj.

¹³⁶ Machala, Dijana. Nav. dj.

¹³⁷ Petr Balog, Kornelija. Nav. dj.

¹³⁸ Katić, Tinka; Marijana Tomić. Program „Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju: 2014-2016.“ : pregled aktivnosti i rezultata tijekom prve dvije provedbene faze. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 375-382. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178480>

¹³⁹ Petr Balog, Kornelija. Nav. dj.

¹⁴⁰ Isto.

¹⁴¹ Isto.

nisu više prikladni te osniva Radnu skupinu koja je promišljala o bibliografskim zapisima u promijenjenom bibliografskom univerzumu.¹⁴² Na zahtjev IFLA-e od 1987. godine razvijaju se tri konceptualna modela¹⁴³ : FRBR konceptualni model Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa, model organizacije informacija bibliografskih podataka; FRAD Uvjeti za funkcionalnost autoriziranih podataka i FRSAD, koji je više orijentiran na predmetne dokumente.¹⁴⁴ Model FRBR ne govori o zadacima kataloga, nego definira uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa u odnosu na korisničko pretraživanje nacionalnih bibliografija i knjižničnih kataloga.¹⁴⁵ Modeli FRAD i FRSAD okrenuti su za potrebe knjižničara, informacijskih stručnjaka koji koriste katalog za izradu metapodataka i normativnih podataka.¹⁴⁶ Modeli su se temeljili na modeliranju entiteta i veza.¹⁴⁷ Sva tri modela zajedno čine FRBR obitelj, a negdje se nazivaju model FRBR.¹⁴⁸

Čim je posljednji model iz FR-obeitelji, FRSAD dovršen, postojale su dvije opcije: ili kombinirati ova tri ili ih objediniti u jedan model.¹⁴⁹ IFLA se je odlučila za ovu drugu opciju i 2017. objavljuje model IFLA–LRM.¹⁵⁰ Model ima za cilj utvrditi semantičku strukturu bibliografskih podataka i povezati je s temeljnim korisničkim postupcima u procesu traženja informacija.¹⁵¹ Model je visoke konceptualne razine namijenjen odnosima među entitetima. Podaci tog modela su definirani u širokom, općem značenju.¹⁵² Osnova modela je odnos između entiteta djelo, izraz, pojavni oblik i primjerak, a tu pripadaju atributi i drugi odnosi.¹⁵³ Namjena modela je semantička interoperabilnost bibliografskih informacijskih sustava.

¹⁴² Isto.

¹⁴³ Vukadin, Ana. Novi pravilnik za katalogizaciju u kontekstu međunarodnih načela i standarda. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 49-71. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178465>

¹⁴⁴ Petr Balog, Kornelija. Nav. dj.

¹⁴⁵ Barbarić, Ana. Od zadatka kataloga do postupka korisnika // Vizija i stvarnost : zbornik u povodu 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu. / uredile Daniela Živković i Tatjana Nebesny. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2016., 81-103. Dostupno i na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9198>

¹⁴⁶ Petr Balog, Kornelija. Nav. dj.

¹⁴⁷ Vukadin, Ana. Nav. dj.

¹⁴⁸ Petr Balog, Kornelija. Nav. dj.

¹⁴⁹ Riva, Pat; Patrick Le Boeuf; Maja Žumer. IFLA-in knjižnični referentni model : konceptualni model za bibliografske informacije. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2020.

¹⁵⁰ Isto.

¹⁵¹ Vukadin, Ana. Model za bibliografsku organizaciju transmedijske građe [disertacija]. Zadar: Sveučilište u Zadru, Poslijediplomski sveučilišni studij „Društvo znanja i prijenos informacija“; 2017. [pristupljeno 24.5.2024.]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:1084/datastream/PDF/view>

¹⁵² Ekinović Micak, Elia. Odabir usvojenih oblika imena osoba : međunarodna kataložna načela, knjižnični referentni model i izvori podataka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 413-433. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/206813>

¹⁵³ Riva, Pat; Patrick Le Boeuf; Maja Žumer. Nav. dj.

Zahvaljujući takvim sustavima korisnici će moći učinkovitije pretraživati informacije u odnosu na tradicionalne knjižnične kataloge.¹⁵⁴

Model nastoji stvoriti razumljiva opća načela upravljanja strukturom bibliografskih informacija ali ne pretpostavlja kako se ti podaci pohranjuju u određenom sustavu. Samim time model ne razlikuje bibliografske, autorizirane i predmetne autorizirane podatke.¹⁵⁵ Nije ga moguće izravno primijeniti kao podatkovni model u standardu ili informacijskom sustavu, ali ga treba koristiti kao osnovu za izradu takvog modela.¹⁵⁶

IFLA–LRM može poslužiti kao osnova ili smjernica za oblikovanje kataložnih pravila ili izgradnju bibliografskih informacijskih sustava, odnosno da posluži kao okvir za izradu bibliografskih standarda¹⁵⁷ i na tom modelu se i temelji Pravilnik KAM.¹⁵⁸

3.3 Prema novom kataložnom pravilniku

Ako se promatra tema prema novom pravilniku s korisničke perspektive, u vrijeme tradicionalnih kataloga korisnici su ulazili u prostor knjižnice i od knjižničarskih stručnjaka dobivali određenu informaciju.

Knjižničarska struka i pomagala koje su koristili bili su pokriveni načelima i standardima i sve te blagodati bi korisnici koristili u određenoj mjeri preko knjižničara, posrednika.¹⁵⁹

Kao što se može reći da svako doba ima svoja kataložna pravila, sukladno tome ima i svoje korisnike s svojim informacijskim i sličnim potrebama.¹⁶⁰ Veronin pravilnik je za vrijeme

¹⁵⁴ Vukadin, Ana. Nav. dj.

¹⁵⁵ Riva, Pat; Patrick Le Boeuf; Maja Žumer. Nav. dj.

¹⁵⁶ Vukadin, Ana. Novi pravilnik za katalogizaciju u kontekstu međunarodnih načela i standarda. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 49-71. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178465>

¹⁵⁷ Riva, Pat; Patrick Le Boeuf; Maja Žumer. Nav. dj.

¹⁵⁸ Vukadin, Ana. Model za bibliografsku organizaciju transmedijske građe [disertacija]. Zadar: Sveučilište u Zadru, Poslijediplomski sveučilišni studij „Društvo znanja i prijenos informacija“; 2017. [pristupljeno 24.5.2024.]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:1084/datastream/PDF/view>

¹⁵⁹ Willer, Mirna; Ana Barbarić. Prema novom hrvatskom kataložnom pravilniku kao standardu sadržaja podataka. Zagreb: Dabar, 2023. [pristupljeno 25.4.2024.]. Dostupno na:

<https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:8095/datastream/FILE0/download>

¹⁶⁰ Isto.

kataloga na listićima bio idealno rješenje.¹⁶¹ Međutim s pojavom strojno - čitljivih kataloga više nije bio toliko prihvatljiv i nije odgovarao zahtjevima vremena.¹⁶²

U vrijeme najranijih online kataloga, njima su zbog kompliciranosti sustava upravljali educirani knjižničari.¹⁶³ Korisnici su u takvom okruženju bili ovisni o tim stručnjacima, koji će u budućnosti više raditi na pojednostavljivanju sustava.¹⁶⁴

Međutim pojavom novih tehnologija, interneta itd., pogled korisnika skretao je sve više izvan knjižničarske sfere.¹⁶⁵ IFLA je morala na to reagirati i budući knjižničarski standard koji je zamišljen na konceptualnim modelima FR obitelji i iako je trebao biti unutar knjižničarske domene, odlučeno je da treba izaći iz knjižničarskog okruženja.¹⁶⁶

U kontekstu rečenoga novi nacionalni pravilnik treba biti primjenjiv za obradu svih vrsta građe i sadržaja i usklađen s novim međunarodnim kataložnim načelima i standardima uzimajući u obzir nacionalni kontekst.¹⁶⁷ Također treba biti primjenjiv i za druge zajednice: arhivsku, muzejsku, nakladničku itd.¹⁶⁸

Novi pravilnik treba pružiti okvir za obradu svih vrsta građe i svih vrsta sadržaja.¹⁶⁹ Također će se razvijati na tehnologiji semantičkog weba i stvorenih povezanih podataka.¹⁷⁰

¹⁶¹ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima i opis online neomeđene građe : mogućnosti primjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 131-152. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/310748>

¹⁶² Willer, Mirna; Ana Barbarić. Nav. dj.

¹⁶³ Knežević, Ivana. Od zavičajne zbirke muzejske knjižnice do mrežnoga kataloga. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 3/4(2010), 99-106. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/119844>

¹⁶⁴ Barbarić, Ana. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 3/4(2003), 48-58. Dostupno i na: [file:///C:/Users/Pc/Downloads/barbaric-2003-povijesni_pregled_razvoja_opac_a-ffzg_9516-publishedversion-r5e1m3-s%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Pc/Downloads/barbaric-2003-povijesni_pregled_razvoja_opac_a-ffzg_9516-publishedversion-r5e1m3-s%20(2).pdf)

¹⁶⁵ Barbarić, Ana; Mirna Willer. Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo? Preliminarno istraživanje. // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010., 110 -134. Dostupno i na: <https://repozitorij.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9642>

¹⁶⁶ Isto.

¹⁶⁷ Willer, Mirna; Ana Barbarić. Prema novom hrvatskom kataložnom pravilniku kao standardu sadržaja podataka. Zagreb: Dabar, 2023. [pristupljeno 25.4.2024]. Dostupno na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:8095/datastream/FILE0/download>

¹⁶⁸ Isto.

¹⁶⁹ Barbarić, Ana; Mirna Willer. Nav. dj.

¹⁷⁰ Willer, Mirna; Ana Barbarić. Nav. dj.

4. Pravilnik KAM

4.1 Pravilnik KAM

NSK je 2013. pokrenula projekt izrade novog pravilnika za katalogizaciju, koji bi zamijenio PPIAK. Prepoznata je prilika da se u projekt uključe i pripadnici muzejske i arhivističke zajednice.¹⁷¹ U takvom okruženju javlja se potreba za utvrđivanjem zajedničkog skupa odredaba i usklađivanjem standarda za opis i identifikacijom jedinica građe kojima će se moći koristiti sve tri baštinske zajednice.¹⁷² Argumentacija za skupni pravilnik leži u činjenici da se građa od svake od baštinskih ustanova može naći u jednoj od njih, te je ekonomično opisati je istim pravilima, kako bi se podaci mogli ujednačeno koristiti u svim ustanovama i tehnološkim okruženjima.¹⁷³

Nove mogućnosti povezivanja i razmjene podataka pružaju priliku, da ono što je fizički razdvojeno u različitim baštinskim ustanovama, može se virtualno združiti zajedno u zajedničkim bazama podataka, digitalnim knjižnicama itd.¹⁷⁴ Time je omogućeno dijeljenje podataka unutar baštinskog sektora u RH i komunikacija unutar svake baštinske zajednice na međunarodnoj razini.¹⁷⁵

¹⁷¹ Balog Vojak, Jelena; Ana Vukadin. Primjena pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima – primjer Hrvatskog povijesnog muzeja. // *Informatica museologica*, 50(2019), 61-64. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/238630>

¹⁷² Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima. // *@rhivi*, 2(2017), 13-13. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/311332>

¹⁷³ Vukadin, Ana; Lucija Zore. Modeli opisa filmske građe u arhivima i knjižnicama : usklađivanje u Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 66, 2(2023), 111-130. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/448436>

¹⁷⁴ Vukadin, Ana. Nav. dj.

¹⁷⁵ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

Novi Pravilnik KAM (u daljnjem tekstu Pravilnik) temelji se na međunarodnim kataložnim načelima, konceptualnim modelima i nacionalnoj kataložnoj tradiciji.¹⁷⁶

U cilju postizanja standardiziranog opisa sadržaja podataka i semantičke interoperabilnosti, Pravilnik je utemeljen na istim konceptualnim modelima baštinskih zajednica usmjerenih na tehnologiju semantičkog weba.¹⁷⁷ IFLA-inom knjižničnom modelu IFLA-LRM, muzejskom CIDOC CRM i arhivskom RIC.¹⁷⁸ Međutim osnova Pravilnika je na entitetima, atributima i odnosima IFLA-inog konceptualnog modela IFLA-LRM.¹⁷⁹

Sam Pravilnik je zamišljen kao standard za sadržaj podataka za sve vrste građe, bez obzira na način objavljivanja, medij itd. Jedan od glavnih ciljeva je semantička interoperabilnost podataka između različitih baštinskih zajednica.¹⁸⁰ Domena Pravilnika je formalna i sadržajna obrada, identifikacija i odnosi između jedinica građe.¹⁸¹

Pravilnik je objavljen s ciljem definiranja elemenata i uputa za ujednačenu identifikaciju i opis građe u baštinskim ustanovama, kako bi se olakšala razmjena podataka i izgradnja zajedničkih usluga u digitalnom okruženju.¹⁸²

¹⁷⁶ Ekinović Micak, Elia. Odabir usvojenih oblika imena osoba : međunarodna kataložna načela, knjižnični referentni model i izvori podataka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 413-433. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/206813>

¹⁷⁷ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima i opis online neomeđene građe : mogućnosti primjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 131-152. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/310748>

¹⁷⁸ Ekinović Micak, Elia; Ana Knežević Cerovski; Petra Pancirov. Korporativna tijela u kontekstu normativnog nadzora : pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (Pravilnik KAM) u AKM zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 79-109. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/448435>

¹⁷⁹ Vukadin, Ana. Novi pravilnik za katalogizaciju u kontekstu međunarodnih načela i standarda. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 49-71. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178465>

¹⁸⁰ Isto.

¹⁸¹ Balog Vojak, Jelena; Ana Vukadin. Primjena pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima – primjer Hrvatskog povijesnog muzeja. // Informatica museologica, 50(2019), 61-64. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/238630>

¹⁸² Vukadin, Ana; Lucija Zore. Modeli opisa filmske građe u arhivima i knjižnicama : usklađivanje u Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 111-130. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/448436>

Pravilnik sačinjava 288 elemenata, od kojih se odabiru oni koji odgovaraju vrsti građe koja se opisuje.¹⁸³ Strukturu Pravilnika čini uvodni dio, 10 poglavlja i dodaci.¹⁸⁴ Uvodna poglavlja su jako važna, jer je u njima objašnjena cijela koncepcija Pravilnika.¹⁸⁵

Pravilnik je namijenjen svima trima baštinskim ustanovama u RH i odnosi se na podatke koje izvorno nastaju u njima, a primjenjiv je na prirodoslovne i kulturne objekte, arhivsko gradivo i publikacije.¹⁸⁶

Pravilnik je semantički alat primjenjiv za različite radne procese i različite informacijske sustave.¹⁸⁷ On je alat za obradu građe i daje upute kako oblikovati podatke.¹⁸⁸ Pravilnik se može primijeniti za izradu kataloga i drugih obavijesnih pomagala i za opis digitalnih repozitorija, izradi bibliografija, izgradnju informacijskih sustava, za izradu ontologije.¹⁸⁹

Stvaranjem zajedničkog okvira za identifikaciju i opis građe omogućila bi se ujednačena i standardizirana obrada istovrsne građe neovisno o tome u kojoj je baštinskoj ustanovi ta građa.¹⁹⁰

¹⁸³ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : primjena : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 21.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pyo8x14p5ow7/>

¹⁸⁴ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

¹⁸⁵ Balog Vojak, Jelena; Ivana Gržina; Ana Vukadin; Goran Zlodi. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 5.3.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=G0Vtrc97oV4>

¹⁸⁶ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

¹⁸⁷ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : primjena : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 21.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pyo8x14p5ow7/>

¹⁸⁸ Balog Vojak, Jelena. Objekti kulturne i prirodne baštine : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.11. 2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3654zkbwce/>

¹⁸⁹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

¹⁹⁰ Balog Vojak, Jelena; Ana Vukadin. Primjena pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima – primjer Hrvatskog povijesnog muzeja. // *Informatica museologica*, 50(2019), 61-64. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/238630>

Predmet, svrha i ciljevi Pravilnika su usko vezani uz informacijske sustave.¹⁹¹ Odredbe Pravilnika nastale su s namjerom da ih se implementira u informacijske sustave.¹⁹² Pravilnik je dostupan online što korisnicima omogućuje jednostavniji pristup.¹⁹³

Pravilnik karakterizira velika fleksibilnost, odnosno podaci mogu biti iskazani kroz nestrukturirani i strukturirani način i u obliku strojno čitljivih identifikatora.¹⁹⁴

Pravilnik kao standard za sadržaj podataka propisuje njihov sadržaj, izvore, odabir, oblikovanje, ali ne i format i koji se podaci unose, pohranjuju ili izvoze.¹⁹⁵ Uz upute kako odabrati i oblikovati podatke o građi, Pravilnik obuhvaća i podatke o osobama, tijelima, obiteljima, mjestima i razdobljima povezanih s građom.¹⁹⁶ Pravilnik donosi upute o izvorima, odabiru i oblikovanju podataka za svaki element.¹⁹⁷ Pravilnik je vrlo opsežan i za lakše snalaženje postoji mogućnost filtriranja.¹⁹⁸

Pravilnik propisuje standard sadržaja i u njemu su implementirane međunarodne norme, ne odnosi se na strukturu i prikaz podataka i nije namijenjen određenim formatima i informacijskom sustavu.¹⁹⁹

Korisnici Pravilnika su stručnjaci baštinskih ustanova, krajnji korisnici i sustavi, čiji računalni programi obrađuju podatke Pravilnika.²⁰⁰

¹⁹¹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

¹⁹² Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : implementacija Pravilnika u informacijskim sustavima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 30.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p8ed6srx04/>

¹⁹³ Balog Vojak, Jelena; Ana Vukadin. Primjena pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima – primjer Hrvatskog povijesnog muzeja. // *Informatica museologica*, 50(2019), 61-64. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/238630>

¹⁹⁴ Balog Vojak, Jelena; Tanja Buzina; Elia Ekinović Micak; Ana Vukadin. Testiranje Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 66, 2(2023), 195-212. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/448440>

¹⁹⁵ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

¹⁹⁶ Isto.

¹⁹⁷ Isto.

¹⁹⁸ Balog Vojak, Jelena. Objekti kulturne i prirodne baštine : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.11. 2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3654zkbwce/>

¹⁹⁹ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima i opis online neomeđene građe : mogućnosti primjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 66, 2(2023), 131-152. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/310748>

²⁰⁰ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>

Pravilnik je posrednik između informacijskih stručnjaka i krajnjih korisnika.²⁰¹

U novom Pravilniku više je naglasak na odnosima među podacima nego okupljanju podataka, kao u PPIAK-u.²⁰² Nije u koliziji s postojećim pravilnikom za knjižničarsku domenu, ne zahtijeva izmjenu postojećih zapisa u informacijskim sustavima, a i on sam ne predstavlja neki informacijski sustav.²⁰³ Pravilnik se velikim dijelom podudara sa PPIAK–om ali ima drugačiju strukturu i nazivlje, budući da je dosegom širi. PPIAK je namijenjen pretežno opisu omeđene tiskane građe.²⁰⁴

Pravilnik je utemeljen na općim načelima: točnosti, ekonomičnosti, racionalnosti, općoj uporabi i primjerenosti korisnicima, ujednačenosti, funkcionalnoj granularnosti i semantičkoj interoperabilnosti.²⁰⁵ Što se tiče npr. ujednačenosti, odredbe Pravilnika odnose se na sve tri baštinske ustanove; kod semantičke interoperabilnosti, Pravilnik je utemeljen na međunarodnim konceptualnim modelima u svrhu semantičkog povezivanja podataka iz različitih izvora.²⁰⁶

Pravilnik je standard za ujednačenu identifikaciju i opis baštinske građe, a podaci su prilagođeni suvremenim tehnologijama.²⁰⁷

U Dodacima su sadržaji kojima se nije htjelo opterećivati glavni tekst u poglavljima.²⁰⁸

Informacijski sustavi su cjelokupnost postupaka i tehnologija koji se u određenoj ustanovi koriste za obrađivanje podataka.²⁰⁹ Informacijski sustav knjižnice može činiti katalog, digitalna

²⁰¹ Balog Vojak, Jelena. Objekti kulturne i prirodne baštine : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.11. 2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na:

<https://connect.srce.hr/p3654zkbwce/>

²⁰² Ekinović Micak, Elia. Odabir usvojenih oblika imena osoba : međunarodna kataložna načela, knjižnični referentni model i izvori podataka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 413-433. Dostupno i na:

<https://hrcak.srce.hr/en/206813>

²⁰³ Balog Vojak, Jelena. Objekti kulturne i prirodne baštine : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.11. 2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na:

<https://connect.srce.hr/p3654zkbwce/>

²⁰⁴ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

²⁰⁵ Isto.

²⁰⁶ Isto.

²⁰⁷ Ekinović Micak, Elia; Ana Knežević Cerovski; Petra Pancirov. Korporativna tijela u kontekstu normativnog nadzora : pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (Pravilnik KAM) u AKM zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 79-109. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/448435>

²⁰⁸ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>

²⁰⁹ Isto.

knjižnica, holding, lokalne baze podataka, a katalog se može sastojati od bibliografske i normativne baze podataka.²¹⁰

U baštinskim ustanovama, odnosno u knjižnicama postoji niz radnih procesa: nabava, stručna obrada, komunikacija i prezentacija, pohrana i zaštita, digitalizacija, dokumentacija i statistika.²¹¹Pravilnik je najviše vezan uz stručnu obradu, ali ona je uvjet za uspješno odvijanje ostalih procesa u knjižnici.²¹² U stručnu obradu uključena je i izrada raznih vrsta informacijskih pomagala, kataloga i slično.²¹³

U izradi i definiranju elemenata Pravilnika kao glavni kriterij bili su oni podaci koji će zanimati korisnika.²¹⁴

Kod stručne obrade građe nastaju različite vrste podataka: opisni, administrativni, strukturalni i tehnički.²¹⁵

Prvotna namjena Pravilnika je bila bavljenje opisnim ili deskriptivnim podacima, deskriptivnom katalogizacijom, odnosno opisom i normativnim nadzorom nad imenima. Međutim, ispostavilo se da je deskriptivna obrada usko povezana s drugim radnim procesima u knjižnici.²¹⁶ Opisni ili deskriptivni podaci opisuju svojstva jedinice građe: fizičke karakteristike, naslovi, identifikatori, vrijeme nastanka itd .²¹⁷

Strukturalni podaci opisuju odnose i omogućuju navigaciju kroz određeni informacijski sustav, npr. podatak da je jedna jedinica građe dio neke druge.²¹⁸

Administrativni podaci služe upravljanju građom i zbirkama, npr. nabava, stanje određenog primjerka građe i sl.²¹⁹

Tehnički podaci su npr. datum izrade zapisa i sl.²²⁰

²¹⁰ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

²¹¹ Vukadin, Ana. Nav. dj.

²¹² Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>

²¹³ Isto.

²¹⁴ Isto.

²¹⁵ Isto.

²¹⁶ Isto.

²¹⁷ Isto.

²¹⁸ Isto.

²¹⁹ Isto.

²²⁰ Isto.

Pravilniku pripadaju podaci koji su uglavnom dostupni u informacijskim sustavima baštinskih ustanova, ali ne i tehnički i administrativni podaci.²²¹

Katalog neke knjižnice može sačinjavati različite baze podataka.²²²

4.2 Opis

Pravilnik je namijenjen ujednačenom opisu baštinske građe neovisno o formatu ili informacijskom sustavu. Pravilnik ne propisuje redoslijed i prikaz podataka u korisničkom sučelju.²²³

Informacijski sustav knjižnice sačinjava ukupnost svih djelatnosti u knjižnici i baza koje posjeduje.²²⁴ Taj sustav se ne bavi samo formalnom i sadržajnom obradom, nego obuhvaća i druge aspekte.²²⁵ U informacijski sustav knjižnice također je implementiran ISBD, standard namijenjen opisu građe, standardizira strukturu podataka npr. MARC21, UNIMARC i standard za rječničke vrijednosti npr. UDK.²²⁶ U knjižnicama RH koriste se različiti informacijski sustavi poput Aleph-a u Metel-a, dok su strojno čitljivi formati MARC21 i UNIMARC.²²⁷ Obzirom da

²²¹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

²²² Vukadin, Ana. Nav. dj.

²²³ Balog Vojak, Jelena; Ana Vukadin. Primjena pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima – primjer Hrvatskog povijesnog muzeja. // *Informatica museologica*, 50(2019), 61-64. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/238630>

²²⁴ Ekinović Micak, Elia. Implementacija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima u informacijskim sustavima : omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 27.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p7tgajc21eg/>

²²⁵ Ekinović Micak, Elia. Knjige i druga omeđena tekstualna građa : radni procesi : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 19.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p530dkcecon7/>

²²⁶ Ekinović Micak, Elia. Implementacija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima u informacijskim sustavima : omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 27.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p7tgajc21eg/>

²²⁷ Isto.

se Pravilnik bavi sadržajem podataka, neovisan je o informacijskim sustavima i usklađen je s međunarodnim normama za opis.²²⁸

Pravilnik osim bibliografske i normativne baze sačinjava i elemente koji pokrivaju kompletan informacijski sustav knjižnica.²²⁹

Opis je oblikovanje skupa podataka o nekom entitetu.²³⁰ Pravilnik je vrlo fleksibilan za opis jer objedinjuje sve vrste građe i prilagođen je za funkcioniranje u okruženju semantičkog weba.²³¹ Za razliku na dosadašnju praksu koju propisuje ISBD, neki elementi su razrađeni i dopunjeni, nema skupina, opis se zasniva na relacijskom modelu entitet – odnos.²³² Elementi ISBD-a su dakle preneseni u Pravilnik, međutim elementi podataka su umjesto u skupine smješteni u hijerarhijskom, relacijskom modelu.²³³

Pravilnik ne govori o tome kakav treba biti prikaz, ali govori kako nešto treba biti identificirano u bazi podataka.²³⁴

Pravilnik je standard sadržaja koji propisuje koje podatke o građi treba zabilježiti, kako i pod kojim uvjetima, iz kojih izvora ih preuzeti i kako ih oblikovati.²³⁵ Pouzdanim izvorima podataka smatraju se jedinica građe, dokumentacija jedinice građe, obavijesna pomagala poput kataloga, bibliografije, međunarodne baze podataka, enciklopedije, rječnici i drugi referentni izvori,

²²⁸ Balog Vojak, Jelena; Ivana Gržina; Ana Vukadin; Goran Zlodi. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 5.3.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=G0Vtrc97oV4>

²²⁹ Ekinović Micak, Elia. Knjige i druga omeđena tekstualna građa : radni procesi : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 19.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p530dkcecon7/>

²³⁰ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : nadzor nad imenima i nazivljem : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 13.12.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pwhdpznhjq/>

²³¹ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 29.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pyiemx173wwu/>

²³² Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : implementacija Pravilnika u informacijskim sustavima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 30.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p8ed6srxa04/>

²³³ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 29.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pyiemx173wwu/>

²³⁴ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>

²³⁵ Balog Vojak, Jelena; Ivana Gržina; Ana Vukadin; Goran Zlodi. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 5.3.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=G0Vtrc97oV4>

znanstvena i stručna literatura itd.²³⁶ Isto tako Pravilnik ne propisuje na kojoj razini će se nešto opisati, jer različiti uvjeti mogu utjecati na to, već on nudi samo pravila i alate kako nešto opisati, npr. ako se nešto opisuje zbirno, onda Pravilnik propisuje koje elemente trebamo uključiti u taj opis.²³⁷

Obzirom na vrijeme nastanka PPIAK je ponajprije bio namijenjen katalogizaciji omeđene tiskane građe i izradi kataloga na listićima. Naravno da tu nije bilo govora o metapodacima i njihovoj granularnosti, o čemu danas treba voditi računa pri izradi zapisa.²³⁸ Ključ kvalitete metapodataka je njihova granularnost. U tom kontekstu podaci moraju biti u obliku manjih elemenata, kako bi se mogli kodirati i povezivati. Na takvim temeljima razvijen je novi Pravilnik.²³⁹ Pravilnik ima potpuno nov način promatranja građe kroz načelo entitet – odnos i s tim povezano donosi odredbe za ujednačeno oblikovanje podataka za opis različite vrste građe.²⁴⁰ Za razliku od dotadašnjeg linearnog opisa, novi Pravilnik omogućava višedimenzionalnost opisa, npr. model IFLA–LRM razlaže publikaciju na četiri entiteta.²⁴¹

4.2.1 Jedinica građe

Entitet koji se identificira i opisuje u informacijskom sustavu neke baštinske ustanove je jedinica opisa.²⁴² Jedinica opisa može biti: jedinica građe, agent, mjesto i vremenski raspon.²⁴³

Jedinica građe može biti prirodni objekt, kulturni objekt, arhivsko gradivo i publikacija.²⁴⁴

²³⁶ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

²³⁷ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>

²³⁸ Miočić, Ivan. Bibliografski zapisi od kataložnih listića do semantičkog weba : uvjeti za funkcionalnost. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017), 1-23. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/195918>

²³⁹ Isto.

²⁴⁰ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima i opis online neomeđene građe : mogućnosti primjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 131-152. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/310748>

²⁴¹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

²⁴² Balog Vojak, Jelena. Objekti kulturne i prirodne baštine : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.11. 2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3654zkbwce/>

²⁴³ Isto.

²⁴⁴ Šušnjar, Andrea. Zvučna građa glazbenog sadržaja : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 5.11.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p23uyb4f69i/>

Jedinica građe može se opisati kroz aspekte: djelo, izraz, pojavni oblik i primjerak.²⁴⁵

Dosada se je knjižnična građa opisivala s predloškom u ruci, to je bio formalan opis, prema podacima koje je tamo stavio nakladnik.²⁴⁶ Aspekti jedinice građe se najočiglednije mogu primijeniti na omeđenu tekstualnu građu, koja se opisuje s obzirom na sadržaj kroz djelo i izraz i s obzirom na fizički oblik kroz pojavni oblik i primjerak.²⁴⁷

Djelo je nekakva ideja same jedinice građe,²⁴⁸ idejni sadržaj je utjelovljen u materijalnom obliku, ali on postoji na nekakvom apstraktnijem nivou kojeg nazivamo djelom.²⁴⁹

Djelo se realizira i dobiveni se izraz postvaruje u mediju poput papira, video-vrpce, gipsa itd.²⁵⁰

Izraz je skup vizualnih znakova koji izražavaju tu ideju²⁵¹, putem znakovnog sustava je to djelo realizirano i predloženo javnosti.²⁵²

Pojavni oblik je ono što se je do sada koristilo kao predložak za izradu opisa.²⁵³

Nadalje, pojavni oblik je materijalni nositelj na kojem je pohranjen izraz nekog djela, koji se manifestira pomoću znakova, znakovnog sustava poput rečenica itd.²⁵⁴ On je i skup svih materijalnih nositelja koji utjelovljuju isti izraz djela, a nastao je kao rezultat istog proizvodnog plana, npr. čitavo izdanje nekog djela.²⁵⁵

²⁴⁵ Balog Vojak, Jelena. Nav. dj.

²⁴⁶ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 29.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pyiemx173wwu/>

²⁴⁷ Ekinović Micak, Elia. Implementacija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima u informacijskim sustavima : omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 27.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p7tgajc21eg/>

²⁴⁸ Balog Vojak, Jelena. Objekti kulturne i prirodne baštine : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.11. 2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3654zkbwce/>

²⁴⁹ Ekinović Micak, Elia. Knjige i druga omeđena tekstualna građa : radni procesi : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 19.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p530dkcecon7/>

²⁵⁰ Barbarić, Ana. Entitet izraz konceptualnog modela FRBR : od teorijskog značaja do praktične primjene. // 12. Seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova. / uredila Sanjica Faletar Tanacković, Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009., 142-166. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/en/islandora/object/ffzg:9643>

²⁵¹ Balog Vojak, Jelena. Nav. dj.

²⁵² Pigac, Sonja. Nav. dj.

²⁵³ Pigac, Sonja. Isto.

²⁵⁴ Ekinović Micak, Elia. Nav. dj.

²⁵⁵ Pigac, Sonja. Nav. dj.

Obzirom da je ta knjiga industrijski proizvod, otisnut na mnogo istovjetnih primjeraka, on je nama predstavnik pojavnog oblika.²⁵⁶ Primjerak je pojedinačni fizički objekt koji posreduje intelektualni, odnosno umjetnički sadržaj.²⁵⁷ Kada opisujemo neku knjigu, u ruci držimo jedan primjerak te knjige kao pojedinačni materijalni nositelj koji postoji u više istovjetnih primjeraka.²⁵⁸

Ti aspekti su toliko važni, da su uvršteni u domeni filtera Pravilnika, pa tamo ne postoji domena jedinica građe, nego je odmah raščlanjena na svoje aspekte.²⁵⁹ Različite aspekte jedinice građe potrebno je zasebno opisati kako bi ih korisnici mogli istraživati kao samostalne entitete.²⁶⁰ Dovoljno je prema Pravilniku opisati samo jedan aspekt jedinice građe. U opisu se uvijek opisuje pojavni oblik i time je zadovoljeno IFLA-ino pravilo da se mora opisati samo jedan aspekt jedinice građe.²⁶¹

4.2.2 Elementi opisa

Ako otvorimo Pravilnik, koji je u online verziji, s lijeve strane zaslona se nalazi sam tekst Pravilnika s uvodnim i glavnim poglavljima i dodacima. S desne strane je filter kroz koji se može filtrirati sadržaj Pravilnika.²⁶² Ako otvaramo glavna poglavlja, pokazuju nam se elementi opisa koji se nalaze u određenom poglavlju.²⁶³ Svaki element Pravilnika je cjelina za sebe, neovisan od drugih elemenata.²⁶⁴ Upute o njihovoj upotrebi nalaze se u uvodnim poglavljima.²⁶⁵ Svi elementi su predstavljeni na razini sadržaja.²⁶⁶ Redoslijed elemenata u Pravilniku nije

²⁵⁶ Ekinović Micak, Elia. Nav. dj.

²⁵⁷ Balog Vojak, Jelena. Nav. dj.

²⁵⁸ Ekinović Micak, Elia. Nav. dj.

²⁵⁹ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

²⁶⁰ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : implementacija Pravilnika u informacijskim sustavima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 30.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p8ed6srxa04/>

²⁶¹ Ekinović Micak, Elia. Nav. dj.

²⁶² Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

²⁶³ Balog Vojak, Jelena; Ivana Gržina; Ana Vukadin; Goran Zlodi. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 5.3.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=G0Vtrc97oV4>

²⁶⁴ Ekinović Micak, Elia. Implementacija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima u informacijskim sustavima : omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 27.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p7tgajc21eg/>

²⁶⁵ Isto.

²⁶⁶ Ekinović Micak, Elia. Knjige i druga omeđena tekstualna građa : radni procesi : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 19.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p530dkcecon7/>

propisan.²⁶⁷ Prilikom odabira elemenata iz Pravidnika koji su nam potrebni za opis, važno je čitati njihove upute.²⁶⁸ Ako otvorimo pojedini element, imamo njegov naslov, definiciju i odredbe i pododredbe kako postupati s tim elementom. Taj obrazac prisutan je kod svih elemenata, znači svaki je opisan na isti način.²⁶⁹ Uz svaki element su dakle navedeni: domena, odnosno vrsta entiteta na koji se odnosi element (npr. izraz, mjesto, osoba); primjenjivost elemenata na određenu vrstu građe, ako je riječ o publikacijama, za njih se dodatno iskazuje za koje je medije i oblik sadržaja primjenjiv (npr. zvučna, elektronička građa, tekst, slike itd.); obveznost elemenata; opseg značenja elementa; cilj uvrštavanja elementa u opis; odredbe o izvorima i navođenju podataka, posebne odredbe.²⁷⁰

Za lakše pronalaženje Pravidnik kroz opciju filtriranja nudi odabir elemenata kojima će se opisati građa.²⁷¹ Ako se aktivira filter, Vrsta jedinice građe, može biti: prirodoslovni objekt, kulturni objekt, arhivsko gradivo i publikacije. Oblik sadržaja mogu biti slike, tekst, zvuk, glazba itd. Medij može biti: tiskani, elektronički, video itd.²⁷²

Što se tiče obveznosti, uz svaki element imamo podatak o potrebi uključivanja određenih elemenata u opis, pa vezano uz to imamo stupnjeve obveznosti: obvezno kad je primjenjivo; obvezno kad je primjenjivo i dostupno, obvezno kad je primjenjivo pod određenim uvjetima, nije obvezno.²⁷³

Domena, odnosno vrsta entiteta, može biti: djelo, izraz, pojavni oblik, primjerak, korporativno tijelo, osoba, obitelj, agent, nomen, mjesto, kolektivni agent, vremenski raspon.²⁷⁴

Nadalje filtrirati možemo i prema Načinu nastanka jedinice građe: omeđeni, serijski ili integrirajući.²⁷⁵

²⁶⁷ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravidnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

²⁶⁸ Ekinović Micak, Elia. Implementacija Pravidnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima u informacijskim sustavima : omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 27.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p7tgajc21eg/>

²⁶⁹ Pravidnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

²⁷⁰ Isto.

²⁷¹ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravidnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

²⁷² Pravidnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

²⁷³ Isto.

²⁷⁴ Isto.

²⁷⁵ Isto.

Agent se može filtrirati prema korporativnom tijelu, osobi i obitelji.²⁷⁶

I na kraju imamo filtriranje da se zna do koje razine opisa za određenu jedinicu građe se nešto može opisati. U skladu s principom funkcionalne granularnosti, Pravilnik razlikuje četiri razine opisa: skupni, zbirni, pojedinačni i sastavni.²⁷⁷ Skupna jedinica građe se sastoji od više pojedinačnih ili drugih skupnih jedinica uz uvjet da je zamišljena kao cjelina (npr. odnos dijela i cjeline, poglavlja romana i cjeline romana).²⁷⁸ Zbirna jedinica građe naknadno uključuje druge jedinice građe. Prvotno nije nastala kao višedijelna, već s planom da se u nju uključe različite druge postojeće jedinice (npr. zbornici, antologije itd.).²⁷⁹ Pojedinačna jedinica građe je sadržajni ili fizički objekt koji je sam po sebi funkcionalan i samostalan.²⁸⁰ Sastavna razina, gdje je opisano nešto što više nije zamišljeno kao funkcionalno samostalno (npr. jedna rečenica, koja se javlja sama za sebe jer je kao takva važna i opisuje se samostalno).²⁸¹ Sastavno djelo je nesamostalni dio zbirnog ili skupnog djela.²⁸²

4.2.3 Stvarni prikaz jedinice građe

U poglavlju Stvarni prikaz jedinice građe ima najviše podataka u smislu opisa i identifikacije, ali nisu svi obvezni.²⁸³ Izvor podataka je cijela jedinica građe, za razliku od PPIAK-a, gdje je izvor glavna naslovna stranica.²⁸⁴ Pod stvarnim prikazom podrazumijevamo podatke koji su stvarno navedeni na jedinici građe. Stoga se ti podaci navode u doslovnom obliku i jamstvo su

²⁷⁶ Isto.

²⁷⁷ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 29.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pyiemx173wwu/>

²⁷⁸ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>

²⁷⁹ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>

²⁸⁰ Isto.

²⁸¹ Isto.

²⁸² Balog Vojak, Jelena. Objekti kulturne i prirodne baštine : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.11. 2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3654zkbwce/>

²⁸³ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

²⁸⁴ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

činjeničnog opisa.²⁸⁵ Stvarni prikaz jedinice građe u kontekstu preuzimanja podataka odnosi se na podatke o stvarnom naslovu, gdje se doslovno preuzimaju svi interpunkcijski i grafički znakovi i simboli kad god je to tehnički moguće.²⁸⁶ Stvarni prikaz je garancija za daljnje normiranje i zato su svedene na minimum intervencije u stvarni prikaz, npr. ispravljanje tipografskih pogrešaka, jer to treba obaviti u normiranim podacima kada se za to steknu uvjeti.²⁸⁷ Isto tako preuzimaju se odstupanja od pravopisne norme, ali se na njih može upozoriti u napomeni.²⁸⁸

Podaci o mjestu, nazivu nakladnika i godini izdavanja također se doslovno preuzimaju kako su navedeni na knjizi.²⁸⁹ Novost je to što su godina izdavanja, copyrighta i tiskanja tri različita elementa i ne smiju se navoditi jedni umjesto drugih.²⁹⁰ Ipak postoji jedna iznimka vezana uz doslovno navođenje podataka s predloška. Dopušta se kao i do sada, da se podaci o izdavanju, proizvodnji i raspacavanju za publikacije navode u uglatim zagradama, ako nisu preuzeti s jedinice građe.²⁹¹

Ponekad se podaci ne javljaju u standardnom obliku nego u različitim varijantama npr. Agram zbog toga ti podaci nisu uvijek prikladni za identifikaciju, ali su važni npr. za određeni povijesni kontekst.²⁹² Za podatak o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov, izvor nam je cijela jedinica građe, pri čemu ima prednost izvor koji sadržava najpotpunije podatke. Ništa se ne konstruira, bez uglatih zagrada itd.²⁹³ Prvi ili grafički najistaknutiji podatak o odgovornosti je obvezan, ostali se mogu navesti za razliku od PPIAK-a, gdje se vrlo formalno određuje koliko se autora mora navesti.²⁹⁴ Doslovno se preuzimaju svi grafički i interpunkcijski znakovi i simboli u podatku o odgovornosti kad je god moguće. Razmaci i praznine u imenima preuzimaju se na način kako se javljaju i izvoru podataka.²⁹⁵ Navode se i kratice i riječi koje se javljaju uz podatke o odgovornosti koji označavaju titule, akademski stupanj i sl., uz to da se

²⁸⁵ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

²⁸⁶ Ekinović Micak, Elia. Nav. dj.

²⁸⁷ Vukadin, Ana. Nav. dj.

²⁸⁸ Ekinović Micak, Elia. Nav. dj.

²⁸⁹ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

²⁹⁰ Isto.

²⁹¹ Isto.

²⁹² Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

²⁹³ Ekinović Micak, Elia. Nav. dj.

²⁹⁴ Isto.

²⁹⁵ Isto.

opširni podaci mogu kratiti s [...] ili se ne moraju navoditi.²⁹⁶ U slučaju da imamo izvorno izdanje i njegovu faksimilnu reprodukciju, uvijek opisujemo ovo potonje, a kao izvor se odabire naslovna stranica.²⁹⁷ Što se tiče nakladničke cjeline, doslovno se preuzima naslov nakladničke cjeline kako se javlja na publikaciji.²⁹⁸

4.2.4 Identifikacija jedinice građe

Poglavlje identifikacija jedinice građe uključuje podatke zbog kojih se ta jedinica jednoznačno prepoznaje unutar nekog informacijskog sustava.²⁹⁹

Jedinicu građe moguće je identificirati na općoj i pojedinačnoj razini.³⁰⁰ Na općoj razini najbolje ju je identificirati nazivom koji podsjeća na njezina osnovna obilježja: izgled i namjenu.³⁰¹ Na pojedinačnoj razini jedinicu građe identificiramo naslovom ili identifikatorom.³⁰² Identificirati je razlikovati nešto što se možda nalazi pod istim imenom, a dva su različita entiteta.³⁰³ To je ustvari zbog toga da bi se omogućile zakonitosti semantičkog weba, gdje se mogu razmjenjivati ne samo zapisi, već i njegovi dijelovi, odnosno pojedini podaci. Semantički web je web podataka, a ne web dokumenata.³⁰⁴

U poglavlje Tematika i sadržaj jedinice građe, pripadaju podaci koji opisuju temu jedinice građe. Teme mogu biti sažete u predmetnim oznakama ili opširno opisane.³⁰⁵ U slučaju citata

²⁹⁶ Isto.

²⁹⁷ Ekinović Micak, Elia. Knjige i druga omeđena tekstualna građa : radni procesi : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 19.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p530dkcecon7/>

²⁹⁸ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

²⁹⁹ Miletić Drder, Mira. Kartografska građa : implementacija Pravilnika : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 16.11.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p4x8kzn6i75/>

³⁰⁰ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

³⁰¹ Balog Vojak, Jelena; Ana Vukadin. Primjena pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima – primjer Hrvatskog povijesnog muzeja. // *Informatica museologica*, 50(2019), 61-64. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/238630>

³⁰² Isto.

³⁰³ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>

³⁰⁴ Isto.

³⁰⁵ Balog Vojak, Jelena; Ana Vukadin. Primjena pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima – primjer Hrvatskog povijesnog muzeja. // *Informatica museologica*, 50(2019), 61-64. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/238630>

doslovno prenose tekstualni sadržaj jedinice građe.³⁰⁶ Tematika i sadržaj knjige koju opisujemo ima elemente: predmet, područje, jezik sadržaja, ilustracije itd. Pravilnik propisuje kako se to navodi. Ovo je prvi Pravilnik koji u bibliografski opis unosi elemente opisa sadržaja.³⁰⁷ Promjena je u pogledu ilustracija, više nisu dio materijalnog, već sadržajnog opisa.³⁰⁸ Što se tiče Materijalnog opisa ovdje pripadaju podaci koji opisuju fizička obilježja jedinice građe, npr. dimenzije, tehniku izrade itd.³⁰⁹ Kao opseg se navodi broj stranica, ali nije obavezno navesti boju, format.³¹⁰

Poglavlje Životni ciklus jedinice građe govori o povijesti jedinice građe koja se opisuje od njezine nabave, ulaska u knjižnicu, radnim procesima koji su se s njom događali, npr. postupci zaštite itd.³¹¹ Tu pripadaju i podaci koji govore o dostupnosti jedinice građe, kao i o njezinoj budućnosti.³¹² Pomoću ovih podataka dobivamo dojam o strukturi i izgledu jedinice građe. Ako je jedinica građe izgubila izvorna svojstva, npr. izbljedila je boja, opis se navodi kao Stanje primjerka.³¹³ Bilježe se i oznake koje nisu izvorno nastale tijekom njezina nastanka poput žigova, oznaka vlasništva itd. Ovi podaci nam mogu poslužiti za razumijevanje konteksta građe. Podatke ovog poglavlja možemo obilježiti napomenom ili još bolje normiranim terminima.³¹⁴ Svi ovi zapisi nisu u bibliografskoj, nego u holding bazi.³¹⁵

U poglavlju Dostupnost i uporaba jedinica građe pripadaju podaci koji opisuju pravna, tehnička i druga ograničenja jedinice građe. Ponekad ustanova donosi pravni akt ili drugi dokument na temelju kojeg je ograničen ili onemogućen pristup jedinici građe. Tu pripadaju i podaci vezani

³⁰⁶ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

³⁰⁷ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

³⁰⁸ Isto.

³⁰⁹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

³¹⁰ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

³¹¹ Isto.

³¹² Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

³¹³ Isto.

³¹⁴ Isto.

³¹⁵ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

uz dobno ograničenje korištenja jedinice građe.³¹⁶ Nadalje, ovi podaci opisuju i uvjete pod kojima se može pristupiti jedinici građe, dobiti je na posudbu, uvid, korištenje u knjižnici itd.³¹⁷ Ako je riječ o skupini Identifikacija i opis agenta, pod terminom agent podrazumijevamo sve one protagoniste koji su na neki način odgovorni za nastanak jedinice građe i druge događaje s njom povezane.³¹⁸ Agent se opisuje kroz domene korporativno tijelo, osoba, obitelj, agent i kolektivni agent.³¹⁹ Uvijek se opisuju agenti koji su stvaratelji, odnosno oni koji su odgovorni za nastanak sadržaja jedinice građe.³²⁰ Agenti mogu imati i druge uloge, npr. nakladnici, proizvođači itd. i kao takvi se mogu identificirati ako to tako odredi katalogizator.³²¹ Agent je u abecednom katalogu bio središte opisa, sada je samo jedan od četiri jedinice opisa.³²² Vremenski raspon je protok vremena i može se identificirati početkom i krajem npr. podaci koji opisuju životni kontekst jedinice građe poput nabave, evidencije, konzervatorsko-restauratorski zahvati itd.³²³ U poglavlju Identifikacija i opis mjesta, podaci identificiraju i opisuju fizičke prostore na Zemlji i izvan nje.³²⁴

³¹⁶ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

³¹⁷ Balog Vojak, Jelena; Ivana Gržina; Ana Vukadin; Goran Zlodi. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 5.3.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=G0Vtrc97oV4>

³¹⁸ Isto.

³¹⁹ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

³²⁰ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

³²¹ Isto.

³²² Ekinović Micak, Elia. Implementacija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima u informacijskim sustavima : omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 27.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p7tgajc21eg/>

³²³ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav.dj.

³²⁴ Isto.

4.2.5 Primjer opisa omeđene tiskane knjige Plavi kaputić

Tablica 1. Mogućnost filtriranja sadržaja Pravilnika³²⁵

Vrsta jedinice građe	Publikacije
Oblik sadržaja	Tekst
Medij	Tiskani
Obveznost	Obvezno kad je primjenjivo, Obvezno kad je primjenjivo i dostupno, Nije obvezno, Obvezno kad je primjenjivo pod određenim uvjetima
Domena	Djelo, izraz, pojavni oblik, primjerak
Način nastanka jedinice građe	Omeđeni
Vrsta agenta	Osoba
Razina opisa jedinice građe	Pojedinačna

Pravilnik je heterogeni alat, namijenjen opisu različitih vrsta građe, na različitim medijima. Namijenjen je širokom krugu korisnika, ali je tako koncipiran da si svaki korisnik iz onoga što Pravilnik nudi, prema svojim potrebama, služeći se filterom, bira one elemente koji su mu potrebni.

³²⁵ Isto.

Primjer je opis omeđene tiskane knjige Plavi kaputić.³²⁶

Na općoj razini se identificira što se opisuje – tiskana knjiga, omeđena tekstualna građa u tiskanom obliku. Sada se prelazi na njezin opis služeći se filterom koji se nalazi na desnoj strani zaslona online verzije Pravilnika.³²⁷ Od vrsta jedinice građe odabiru se **publikacije**, odnosno knjige i druga omeđena tekstualna građa.³²⁸ Oblik sadržaja je **tekst**, jer je riječ o omeđenoj tekstualnoj građi.³²⁹ Što se tiče medija, ta tekstualna publikacija može biti na različitim medijima: tiskanom, elektroničkom, mikro obliku, ovdje je primjer **tiskane** knjige.³³⁰ Može se filtrirati i prema načinu nastanka jedinice građe, ovdje je tema **omeđena** građa.³³¹ Nadalje je filtriranje prema kriteriju obveznosti. Ovdje ulaze u obzir samo oni elementi Pravilnika koji se odnose na tiskanu knjigu. Postoje različiti stupnjevi obveznosti i primjenjivosti elemenata. Uvijek se odabire **Obvezno kad je primjenjivo**.³³² Predmet opisa Pravilnika je jedinica opisa. Jedinice opisa su: jedinica građe, agent, mjesto i vremenski raspon. Ovdje je predmet interesa jedinica građe. Jedinica građe se opisuje s obzirom na četiri aspekta: **djelo, izraz, pojavni oblik i primjerak**. Ovdje se vidi da se ne nudi jedinica građe, nego je ona već razmrvljena na navedene aspekte.³³³ Nadalje, Pravilnik razlikuje Način nastanka jedinice građe, ovdje je primjer knjige, **omeđene** publikacije.³³⁴ Vrsta agenta je **osoba**, jer je riječ o individualnom autoru.³³⁵ Zadnji kriterij koji nudi filter: Razina opisa jedinice građe je **pojedinačna**.³³⁶

³²⁶ Isto.

³²⁷ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

³²⁸ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

³²⁹ Ekinović Micak, Elia. Implementacija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima u informacijskim sustavima : omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 27.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p7tgajc21eg/>

³³⁰ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

³³¹ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

³³² Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

³³³ Isto.

³³⁴ Isto.

³³⁵ Ekinović Micak, Elia. Nav. dj.

³³⁶ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

Tablica 2. Poglavlje 1: Stvarni prikaz jedinice građe³³⁷

<i>Poglavlje 1: Stvarni prikaz jedinice građe</i>	
Glavni stvarni naslov Način navođenja glavnog stvarnog naslova:	Plavi kaputić
Podatak o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov Način navođenja podataka o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov:	Mladen Kušec ; ilustracije Diana Kosec-Bourek
Ime mjesta izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja Način navođenja imena mjesta izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja:	Zagreb
Ime nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja Način navođenja imena nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja:	Izdavačko knjižarska radna organizacija Mladost
Oznaka godine izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja Način navođenja oznake godine izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja:	1982.
Stvarni naslov nakladničke cjeline Način navođenja stvarnog naslova nakladničke cjeline:	Biblioteka Vjeverica

U poglavlju Stvarni prikaz jedinice građe ima jako puno elemenata za opis ali nisu svi obvezni.³³⁸ Ono što je važno za ovu skupinu, potrebno je doslovno preuzimati tekst s onoga što se opisuje, odnosno s jedinice građe. Ovdje se više ne opisuje formalno, kao što je bio slučaj s PPIAK-om, gdje je npr. redosljed izvora podataka diktirao hoće li se preuzeti određeni podatak o odgovornosti.³³⁹ Pri opisivanju tiskane knjige Plavi kaputić, konzultiraju se odredbe elemenata Pravilnika koji se odnose na tu knjigu. Počinje se s glavnim stvarnim naslovom i podatkom o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov, doslovno se sve prepisuje s publikacije koja je cijela izvor građe. Prema Pravilniku prvi podatak o odgovornosti je obvezan, a ostali se mogu navesti.³⁴⁰ Također su novosti u imenu mjesta izdavanja, nakladnika, godine

³³⁷ Isto.

³³⁸ Isto.

³³⁹ Isto.

³⁴⁰ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

izdavanja itd., gdje se podaci preuzimaju doslovno u obliku kakvom su na publikaciji, npr. da piše **rujan 1982.**, u tom obliku bi se prepisalo jer je riječ o stvarnom prikazu.

Na isti način je doslovno prepisan naziv nakladnika **Izdavačko knjižarska radna organizacija Mladost**, npr. da je umjesto izdanja Zagreb pisalo u drugačijem obliku, npr. Vu Zagrebu, u takvom obliku bi se prepisalo. U stvarnom opisu preuzimamo i stvarni naslov nakladničke cjeline onako kako se javlja na publikaciji.³⁴¹

Tablica 3. Poglavlje 4: Materijalni opis jedinice građe³⁴²

<i>Poglavlje 4: Materijalni opis jedinice građe</i>	
Opseg Način navođenja opsega tiskanih knjiga:	101 str.
Odabir dimenzija Način navođenja dimenzija:	21 cm

Redoslijed navođenja elemenata nije obavezan, a materijalni opis jedinice građe najbliži je stvarnom prikazu jedinice građe u smislu opisa. Međutim, ovi podaci se ne preuzimaju s knjige, niti su na njoj napisani, već se navode s obzirom na fizički uvid u jedinicu građe, npr. broj stranica **101 str.**³⁴³

Tablica 4. Poglavlje 3: Tematika i sadržaj jedinice građe³⁴⁴

<i>Poglavlje 3: Tematika i sadržaj jedinice građe</i>	
Jezik sadržaja Način navođenja jezika sadržaja:	Hrvatski
Ilustracije Način navođenja ilustracija:	ilustr.

Elementi okupljeni u Poglavlju 3 su predmet, područje, jezik sadržaja i ilustracije. Ovo su elementi zapravo iz sadržajne obrade, odnosno ovaj Pravilnik u bibliografski opis unosi i

³⁴¹ Isto.

³⁴² Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

³⁴³ Isto.

³⁴⁴ Isto.

elemente sadržajnog opisa. Pri tome Pravilnik ne zadire u to koji će se predmetni ili klasifikacijski sustav koristiti, već ih samo smješta u određene elemente bibliografskog opisa.³⁴⁵

Tablica 5. Poglavlje 10: Odnosi i napomene o odnosima među jedinicama opisa³⁴⁶

<i>Poglavlje 10: Odnosi i napomene o odnosima među jedinicama opisa</i>	
Odnos djela i stvaratelja Način navođenja odnosa djela i stvaratelja:	Plavi kaputić Autor teksta: Kušec, Mladen, 1938-2020. (Strukturirani oblik)

Što se tiče odnosa u kojima se nalazi ova tiskana knjiga, navodimo obvezne odnose – odnose djela i stvaratelja. Također se obvezno bilježi godina rođenja i smrti stvaratelja ako je taj podatak dostupan. Ovdje je podatak iskazan u strukturiranom obliku.³⁴⁷

Primjer kataložnog opisa omeđene tiskane knjige prema PPIAK-u:

KUŠEC, Mladen

Plavi kaputić / Mladen Kušec ; [ilustrirala Diana Kosec – Bourek]. – 4. izd. – Zagreb : Mladost, 1982. – 101 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Biblioteka Vjeverica)³⁴⁸

³⁴⁵ Isto.

³⁴⁶ Isto.

³⁴⁷ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

³⁴⁸ Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2 : Kataložni opis. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983.

4.3 Nadzor

4.3.1 Normativni nadzor

Normativni nadzor je jednoznačna identifikacija imena, naslova i nazivlja u nadziranom obliku unutar nekog sustava.³⁴⁹ U naslovu nadzor nad imenima i nazivljem, odvajamo posebno nadzor nad imenima i posebno nadzor nad nazivljem.³⁵⁰ Kad govorimo o nadzoru nad imenima, nadziremo imena, naslove i pristupnice.³⁵¹

Nazivlje su normirani termini i oznake koje preuzimamo iz nadziranih rječnika. Možemo se poslužiti i rječnicima iz Dodatka A Pravilnika.³⁵² Cilj normativnog nadzora je utvrđivanje jednog oblika, usvojenog oblika za neku jedinicu opisa i da ju se u tom obliku jedinstveno identificira. To može biti npr. agent, djelo, mjesto, vremenski raspon i pomoću takvog jednoznačnog oblika se oko njega okupe svi drugi oblici koji se na njega odnose.³⁵³ Osim oblikovanja usvojenog imena ili usvojenog naslova, moramo vršiti nadzor nad varijantnim oblicima imena ili naslova nad nekakvim dodatnim obilježjima koja su potrebna da jedinstveno identificiramo neko ime, naslov ili identifikatora.³⁵⁴

Normativni nadzor nad imenima, agentima i ostalim nazivljem važan je zbog uspostavljanja odnosa među njima i ostalih jedinica opisa.³⁵⁵ Normativni nadzor se provodi kroz različite vrste pristupnica i nadzirane rječnike.³⁵⁶

³⁴⁹ Knežević Cerovski, Ana. Nadzor nad imenima i nazivljem u Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu].

Veljača 2024. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/ptk3v9w8cuwe/>

³⁵⁰ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : nadzor nad imenima i nazivljem : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu].

13.12.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pwhdpznihhjg/>

³⁵¹ Isto.

³⁵² Isto.

³⁵³ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : nadzor nad imenima i nazivljem : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu].

13.12.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pwhdpznihhjg/>

³⁵⁴ Isto.

³⁵⁵ Ekinović Micak, Elia. Implementacija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima u informacijskim sustavima : omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 27.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na:

<https://connect.srce.hr/p7tgajc2leg/>

³⁵⁶ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : nadzor nad imenima i nazivljem : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu].

13.12.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pwhdpznihhjg/>

Normativni nadzor je niz postupaka za oblikovanje i bilježenje nadziranih pristupnica, odnosno nadzor nad sustavom pristupnica.³⁵⁷

Jedinica građe se opisuje iz različitih aspekata i nad tim aspektima se vrši nadzor.³⁵⁸

Normativni nadzor sve više ide prema trendu upravljanja identitetima trajnim identifikatorima.³⁵⁹

4.3.2 Pristupnice

Kad je riječ o nadzoru nad sustavom pristupnica, misli se na organizirani informacijski sustav kojeg čine strukturirano oblikovani podaci, Takvi podaci u informacijskim sustavima naših baštinskih ustanova su imena, naslovi ili druge oznake koje jednoznačno identificiraju jedinicu koju opisujemo.³⁶⁰ Pristupnica je određena oznaka pomoću koje se u informacijskom sustavu identificira jedinica opisa.³⁶¹

Određena oznaka mogu biti riječi, kod ili brojevi i slično, sadržani u indeksiranom izvoru podataka.³⁶² Svaka takva oznaka, ime, itd., koja jednoznačno identificira neki entitet naziva se pristupnicom.³⁶³

Nadzirana pristupnica je ili oblikovana ili preuzeta iz nadziranog rječnika.³⁶⁴ Nadzirane pristupnice mogu biti usvojene i varijantne.³⁶⁵ Od pristupnica je jedna odabrana da predstavlja ostale, to je usvojena pristupnica, njezine varijante nazivaju se varijantne pristupnice.³⁶⁶ Usvojena pristupnica je nadzirana pristupnica koja jednoznačno identificira jedinicu opisa

³⁵⁷ Knežević Cerovski, Ana. Nadzor nad imenima i nazivljem u Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu].

Veljača 2024. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/ptk3v9w8cuwe/>

³⁵⁸ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : nadzor nad imenima i nazivljem : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu].

13.12.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pwhdpznihhjg/>

³⁵⁹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

³⁶⁰ Knežević Cerovski, Ana. Nadzor nad imenima i nazivljem u Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu].

Veljača 2024. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/ptk3v9w8cuwe/>

³⁶¹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

³⁶² Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : nadzor nad imenima i nazivljem : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu].

13.12.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pwhdpznihhjg/>

³⁶³ Isto.

³⁶⁴ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

³⁶⁵ Knežević Cerovski, Ana. Nav. dj.

³⁶⁶ Ekinović Micak, Elia. Nav. dj.

unutar nekog sustava.³⁶⁷ Usvojena pristupnica je nekakva riječ i slično koja unutar nekog sustava jednoznačno identificira neki entitet.³⁶⁸

Usvojene pristupnice namijenjene su za ljudsku upotrebu. Sastoje se od normiranog usvojenog naslova i jednog ili više dodatnih obilježja zbog razlikovanja od istih ili sličnih naslova.³⁶⁹ Usvojene i varijantne pristupnice i same mogu biti predmetom opisa.³⁷⁰ Varijantna pristupnica, iako je nadzirana pristupnica nije odabrana za usvojenu pristupnicu.³⁷¹

4.3.3 Normativni podaci

Izrada takvih pristupnica i nadzora nad njima usko je vezana uz tehnologiju, Internet, s povezanim podacima i semantičkim webom.³⁷² Kroz te podatke korisnici se povezuju s drugim institucijama, međunarodnim bazama, nakladnicima i repozitorijima.³⁷³ Podatke koje informacijski stručnjaci nude sigurniji su i organiziraniji od podataka koji se mogu naći na Google-u. To znači da moraju svoje nastojanje usmjeriti na izradu normativnih zapisa, a na tome je i zamišljen Pravilnik.³⁷⁴ Korisnici očekuju da će moći povezivati podatke s drugim podacima, a da bi to bilo moguće, podaci moraju biti normirani.³⁷⁵ Normirani podaci su najbolji alat za priključivanje u semantički web.³⁷⁶ A takvi standardizirani podaci zahtijevaju normativni nadzor. Jedan oblik tako organiziranih podataka je Pravilnik KAM.³⁷⁷ Svaki element u Pravilniku je zamišljen da se navedi u strukturiranom obliku i kao takav je prikladan za povezivanje s drugim elementima i za ponovnu uporabu.³⁷⁸

Međutim, ako to prilike zahtijevaju element se može navesti i u nestrukturiranom obliku.³⁷⁹ Dosadašnja praksa bilježenja podataka u PPIAK-u podrazumijevala je nestrukturirano

³⁶⁷ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

³⁶⁸ Ekinović Micak, Elia. Nav. dj.

³⁶⁹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

³⁷⁰ Isto.

³⁷¹ Isto.

³⁷² Ekinović Micak, Elia. Nav. dj.

³⁷³ Isto.

³⁷⁴ Isto.

³⁷⁵ Knežević Cerovski, Ana. Nadzor nad imenima i nazivljem u Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu].

Veljača 2024. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/ptk3v9w8cuwe/>

³⁷⁶ Isto.

³⁷⁷ Isto.

³⁷⁸ Isto.

³⁷⁹ Isto.

oblikovane podatke, bilo preuzetih s predloška, bilo u napomeni.³⁸⁰ Najstrukturiraniji oblik navođenja podataka su strojno čitljivi identifikatori IRI-i, koji su temelj za izradu ontologije.³⁸¹

4.3.4 Usvojeni oblik

Usvojeni oblik mora proizaći iz opisa. Taj usvojeni oblik smješta se unutar nekog sustava i kroz taj sustav nad njim se vrši konstantan nadzor.³⁸²

Važna je jednoznačnost, što znači da se unutar nekog sustava ne smiju pojaviti dva jednaka usvojena imena. Najčešće ih razlikujemo dodatnim obilježjima.³⁸³

Bitno je spomenuti različite identitete, npr. promjena imena. Ovdje nije riječ o varijantnim oblicima imena, nego kada se mijenja ime i tada je potrebno izraditi usvojenu pristupnicu za novo ime.³⁸⁴ Usvojeno ime osobe koje god je moguće, obavezno je identificirati godinom rođenja i smrti.³⁸⁵

4.3.5 Nadzirani rječnik

Nadzirani rječnik je organizirani popis standardiziranih oblika imena, naziva i slično, koji se koriste za identifikaciju ili označavanje svojstava jedinica opisa u informacijskim sustavima.³⁸⁶ Kod nadziranih rječnika provodi se nadzor nad nazivljem, jer Pravilnik propisuje da se osim imena i naslova i podaci bilježe u nadziranom obliku. Tomu služe nadzirani rječnici. Oni mogu sadržavati nazivlje iz samog Pravilnika.³⁸⁷

U sklopu Odbora za održavanje Pravilnika postoji Radna grupa za izradu rječnika, koja bi trebala izdati niz rječnika koji će se koristiti uz Pravilnik, kako bi se podaci jednoznačno identificirali uz pomoć nekakvog nadziranog termina.³⁸⁸

³⁸⁰ Isto.

³⁸¹ Isto.

³⁸² Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : nadzor nad imenima i nazivljem : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 13.12.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pwhdpznhhjg/>

³⁸³ Isto.

³⁸⁴ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : nadzor nad imenima i nazivljem : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 13.12.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pwhdpznhhjg/>

³⁸⁵ Isto.

³⁸⁶ Isto.

³⁸⁷ Isto.

³⁸⁸ Isto.

4.3.6 Od jedinstvene odrednice do jedinstvenog identifikatora

Oko jedinstvene odrednice se, koja još datira od abecednog kataloga, okupljaju sve glavne kataložne jedinice publikacija.³⁸⁹ Kroz vrijeme je došlo do promjene paradigme, od jedinstvene odrednice preko usvojene pristupnice, do novog oblika identifikacije, jedinstvenog identifikatora.³⁹⁰

Usvojena pristupnica je nastala usred tehnoloških promjena i međunarodnih kataložnih načela, po kojima svako nacionalno središte izdaje svoj oblik i onda participira s tim oblikom u većim međunarodnim sustavima. Međutim taj sustav zahtijeva da se i te usvojene pristupnice tehnološki digne na jedan zahtjevniji nivo, prema sustavima jedinstvenih identifikatora.³⁹¹

Identifikatori su brojčane ili slovno – brojčane oznake namijenjene ljudima i strojevima.³⁹² Oni se formiraju u strukturi URI-a, odnosno IRI-a, i olakšavaju strojnu razmjenu podataka.³⁹³

Sustav jedinstvenih međunarodnih identifikatora omogućava povezivanje podataka iz lokalnih baza u semantički web.³⁹⁴ Jedan od sustava za virtualno povezivanje nacionalnih i drugih baza je VIAF.³⁹⁵

VIAF je mrežni servis i baza podataka pod pokroviteljstvom OCLC-a (engl. *Online Computer Library Center*) koji obrađuje autorizirane podatke i bibliografske zapise iz različitih knjižnica. Svrha je normativni nadzor na globalnoj razini, kao i stvaranje uvjeta za izgradnju semantičkog weba.³⁹⁶

U VIAF-u se nalaze normativni podaci za osobe, mjesta, djela, izraze i korporativna tijela.³⁹⁷ VIAF je međunarodna normativna baza u kojoj NSK participira od 2013. sa svojom normativnom bazom. Svaki podatak identificiran je svojim jedinstvenim identifikatorom.³⁹⁸

³⁸⁹ Isto.

³⁹⁰ Isto.

³⁹¹ Isto.

³⁹² Isto.

³⁹³ Isto.

³⁹⁴ Isto.

³⁹⁵ Isto.

³⁹⁶ Vukadin, Ana. Imenovani entiteti u predmetnom označivanju : LCSH i Nuovo soggetto. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1-3(2014), 319-342. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/142276>

³⁹⁷ Ekinović Micak, Elia. Nav. dj.

³⁹⁸ Isto.

4.4 Odnosi

Odnosi su veoma važan dio ovog Pravilnika, on se temelji na odnosima i oni su njegova srž.³⁹⁹ Ako je riječ o bilo kakvom informacijskom sustavu podataka, nemoguće je ne govoriti o odnosima, oni omogućuju kretanje tim sustavom.⁴⁰⁰ U kontekstu Pravilnika moguće je povezivanje podataka, kako na razini baštinskih ustanova, tako i u okruženju semantičkog weba.⁴⁰¹ U konceptualnom modelu IFLA-LRM odnosi su iskazani na apstraktan, opći način, što omogućuje da se ti odnosi kasnije uključuju u neke druge sustave. Pravilnik je jedan takav drugi sustav.⁴⁰² Što je sustav složeniji olakšano je kretanje i istraživanje podataka.⁴⁰³

Kad je riječ o odnosima, tu se povezuju dvije jedinice opisa i način na koji su povezane.⁴⁰⁴ Jedinice opisa mogu biti povezane oznakom za vrstu tog odnosa i objašnjenjem odnosa.⁴⁰⁵

Odnos mora biti obostran.⁴⁰⁶ Odnos se može iskazati u nestrukturiranom, strukturiranom obliku, usvojenom pristupnicom, identifikatorom i u obliku strojno čitljivog identifikatora IRI-a.⁴⁰⁷

Što su odnosi strukturiraniji, bolje funkcioniraju.⁴⁰⁸

Najopćenitija razina odnosa su između četiri jedinice opisa koje su definirane Pravilnikom.⁴⁰⁹ Sljedeća razina opisa je jedna od jedinica opisa, jedinica građe, koja se opisuje prema aspektima i to na sadržajnoj razini, djelo i izraz i na fizičkoj, pojavnj oblik i primjerak.⁴¹⁰ Uz to su vezani i načini opisa koji mogu biti skupni, zbirni, pojedinačni i sastavni.⁴¹¹ Jedinica opisa mjesto, također uspostavlja odnose s djelom, izrazom, pojavnim oblikom i primjerkom, te s agentom, ali i mjesto sa samim mjestom.⁴¹² Jedinica opisa, vremenski raspon također uspostavlja odnose

³⁹⁹ Ekinović Micak, Elia; Ana Knežević Cerovski. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : odnosi među jedinicama opisa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 11.10.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na:

<https://connect.srce.hr/pmi4n7vmcfya/>

⁴⁰⁰ Isto.

⁴⁰¹ Isto.

⁴⁰² Isto.

⁴⁰³ Isto.

⁴⁰⁴ Isto.

⁴⁰⁵ Isto.

⁴⁰⁶ Isto.

⁴⁰⁷ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

⁴⁰⁸ Ekinović Micak, Elia; Ana Knežević Cerovski. Nav. dj.

⁴⁰⁹ Isto.

⁴¹⁰ Isto.

⁴¹¹ Isto.

⁴¹² Isto.

između četiri aspekta jedinice građe, agentom i samim vremenskim rasponom.⁴¹³ U kontekstu rečenoga, odnosi koje moramo navesti, ako ih možemo utvrditi su odnos između cjeline i dijela djela, odnos cjeline i dijela pojavnog oblika, odnos reprodukcije i izvornika.⁴¹⁴

Na pitanje kako i na koji način bilježiti odnos, to Pravilnik ne propisuje, jer se on ne bavi prikazom, ne donosi upute kako će se podaci prikazati korisniku na sučelju.⁴¹⁵

Pravilnik napušta višerazinski postupak opisa, međutim on ostavlja tu mogućost prikaza na sučelju, npr. ako neki dio nema izraziti naslov, nego se općenito zove Dio 1 ili Knjiga 1, Pravilnik propisuje da se to mora identificirati s nadređenim naslovom.⁴¹⁶

Također dio neke cjeline mora sadržavati sve podatke koji su poznati, bez obzira što se ponavljaju, kao što je navedeno na jedinici više razine, jer će se nekad morati identificirati samostalno bez konteksta cjeline.⁴¹⁷ Dijelovi mogu stupati u neke nove odnose s drugim jedinicama građe.⁴¹⁸

U informacijskim sustavima baštinskih ustanova najčešće se bilježe odnosi između agenta i jedinice građe.⁴¹⁹ Pod imenom agenta je zahvaljujući ovim vezama moguće okupiti podatke o svim jedinicama građe u kojima je agent sudjelovao u smislu njihova nastanka.⁴²⁰

Također je moguće odrediti uloge agenata s obzirom na aspekte jedinice građe.⁴²¹

Jedini obvezni odnos između jedinice građe i agenta je odnos djela i stvaratelja, ali pod uvjetom da se može pronaći u pouzdanim izvorima. Zbog velike važnosti ovog odnosa, detaljne upute o njemu možemo naći u tekstu Pravilnika i Dodatku F.

Agent može imati različite odnose, odnosno uloge, prema jedinici građe: stvaratelja, proizvođača, suradnika, nakladnika itd. Za razliku od PPIAK-a, ne razmatraju se samo autori,

⁴¹³ Isto.

⁴¹⁴ Isto.

⁴¹⁵ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>

⁴¹⁶ Isto.

⁴¹⁷ Isto.

⁴¹⁸ Isto.

⁴¹⁹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

⁴²⁰ Isto.

⁴²¹ Isto.

odnosno stvaratelji, već i druge vrste odnosa koje agent može imati s određenom jedinicom građe.⁴²² Agent više nema prema jedinici građe primarnu i sekundarnu odgovornost nego ulogu.

Ono što se obavezno bilježi je odnos djela i stvaratelja, a drugi odnosi nisu obvezni, ali se prema odluci katalogizatora mogu bilježiti.⁴²³

4.5 Aplikacijski profil

Nakon objave Pravilnika bilo je neophodno obaviti njegovo testiranje u svim trima baštinskim ustanovama kako bi se vidjela njegova primjenjivost.⁴²⁴ Tijekom 2022. provodilo se testiranje Pravilnika ne samo u različitim ustanovama nego i u različitim informacijskim sustavima.⁴²⁵ Testiranje Pravilnika trebalo je pokazati u kojoj su mjeri odredbe Pravilnika primjenjive na određeni format ili informacijski sustav.⁴²⁶

Sama svrha i namjena Pravilnika je da se on implementira u određeni informacijski sustav.⁴²⁷ Prvi korak koji se treba napraviti, ako se želi primijeniti Pravilnik u određenom informacijskom sustavu je da treba mapirati elemente Pravilnika na elemente koji se koriste u određenom formatu ili sustavu.⁴²⁸ Konkretno to izgleda tako da su s jedne strane elementi podataka Pravilnika, a s druge strane u slučaju npr. formata UNIMARC polja i podpolja u koja se ti elementi podataka mapiraju.⁴²⁹ To je kao neki temeljni alat koji će pomoći implementaciji Pravilnika u određeni sustav.⁴³⁰ Nakon mapiranja u format UNIMARC, dalje treba mapirati u

⁴²² Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

⁴²³ Isto.

⁴²⁴ Balog Vojak, Jelena; Tanja Buzina; Elia Ekinović Micak; Ana Vukadin. Testiranje Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 195-212. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/448440>

⁴²⁵ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima. // @rhivi, 11(2022), 5-6. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/295804>

⁴²⁶ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 29.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pyiemx173wwu/>

⁴²⁷ Vukadin, Ana. Implementacija „Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima“ u informacijskim sustavima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 13.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p2e50ite1r9/>

⁴²⁸ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>

⁴²⁹ Vukadin, Ana. Implementacija „Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima“ u informacijskim sustavima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 13.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p2e50ite1r9/>

⁴³⁰ Isto.

konkretni informacijski sustav, npr. Aleph.⁴³¹ Nakon što se prevedu elementi Pravilnika u određeni sustav, treba napraviti politiku metapodataka određene ustanove, gdje će se odlučiti koji će se elementi Pravilnika koristiti.⁴³² U tom kontekstu koristi se izraz Aplikacijski profil, koji se može definirati kao shema elemenata podataka, uzeta iz nekog standarda, koja se optimizira i prilagodi nekoj lokalnoj aplikaciji.⁴³³

Obzirom da je Pravilnik rađen za sve baštinske institucije, nemoguće je napraviti jedinstveni aplikacijski profil.⁴³⁴

Aplikacijski profil je zapravo popis elemenata opisa koji su potrebni nekoj baštinskoj ustanovi za opis građe. On predstavlja politiku kuće, odnosno ustanove za koju se izrađuje.⁴³⁵ On se može općenito postaviti, npr. stavljanjem u profil sve elemente za opis neke knjige. Međutim na razini vlastite ustanove, knjižnice izrađuju vlastite aplikacijske profile.⁴³⁶

Pri izradi aplikacijskog profila je važno da li će se podaci prikazivati u strukturiranom ili nestrukturiranom obliku.⁴³⁷ Ako nešto ne možemo izraziti u strukturiranom obliku, što je prioritet, odnosno ako nemamo neku relacijsku bazu da bismo uspostavili odnose između određenih elemenata opisa, onda će se sve to izraziti u napomenama, odnosno u nestrukturiranom obliku.⁴³⁸ Postoje mogućnosti da se aplikacijski profil oblikuje iz više standarda, ali ne smije uvrštavati nove elemente kojih nema u standardima. Naime, Pravilnik se može kombinirati i s drugim normama, ukoliko one nisu protivne onome što propisuje Pravilnik.⁴³⁹ Za aplikacijski profil se mogu koristiti nadzirani rječnici, na neke od njih upućuje Pravilnik.⁴⁴⁰ U izradi aplikacijskog profila unaprijed se filtriraju elementi prema pojedinim vrstama građe i onda se za određenu vrstu građe naprave tablice i navode se samo oni elementi

⁴³¹ Isto.

⁴³² Isto.

⁴³³ Isto.

⁴³⁴ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

⁴³⁵ Balog Vojak, Jelena. Objekti kulturne i prirodne baštine : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.11. 2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3654zkbwce/>

⁴³⁶ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

⁴³⁷ Vukadin, Ana. Implementacija „Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima“ u informacijskim sustavima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 13.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p2e50ite1r9/>

⁴³⁸ Isto.

⁴³⁹ Isto.

⁴⁴⁰ Isto.

podataka iz Pravilnika koji su primjenjivi na tu vrstu građe.⁴⁴¹ Nakon što se u tablicama pronade kojem polju formata i informacijskom sustavu odgovara određeni element Pravilnika, onda se može napraviti opis.⁴⁴² Ovdje treba čitati odredbe Pravilnika i po tome napraviti opis.⁴⁴³ Pri izradi opisa treba voditi računa o broju elemenata uključenih u opis, odnosno o opširnosti opisa.⁴⁴⁴ U aplikacijski profil u najširem smislu mogu biti uvršteni svi elementi iz Pravilnika za opis i identifikaciju knjiga i druge omeđene tekstualne građe.⁴⁴⁵ Ali iz toga se sužava izbor s obzirom na vrstu građe, razinu opisa, radnim procesima ustanove itd.⁴⁴⁶

Svaka knjižnica mora prema svojim informacijskim mogućnostima i prilikama implementirati Pravilnik u svoj aplikacijski profil. To znači da se ista knjiga može različito opisati u različitim knjižnicama, što ovisi o formatu, lokalnoj politici itd.⁴⁴⁷

Svi sudionici testiranja dobili su tablice s elementima po vrstama građe koju su testirali.⁴⁴⁸

Same tablice bile su putokaz za one koji su izrađivali svoj aplikacijski profil. Bitno je bilo i filtriranje gdje se moralo znati kako se elementi kroz koje kriterije filtriraju iz Pravilnika i da se dođe do tog skupa elemenata potrebnih za opis omeđene tekstualne građe.⁴⁴⁹ U opisu svakog elementa nalazili su se podaci o uvrštavanju ili neuvrštavanju tog elementa u aplikacijski profil.⁴⁵⁰

Testiranje koje je provedeno u baštinskim ustanovama pokazalo je da se puno stvari već radi po Pravilniku.⁴⁵¹ Testiranje je također pokazalo da nešto zahtijeva promjenu prakse ali bez značajnih izmjena u sustavu. To znači da u postojećem informacijskom sustavu postoje polja

⁴⁴¹ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : primjena : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 21.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pyo8x14p5ow7/>

⁴⁴² Isto.

⁴⁴³ Balog Vojak, Jelena; Goran Zlodi; Tanja Buzina. Preliminarni rezultati testiranja Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 15.12.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=h1NSPJAEePA>

⁴⁴⁴ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

⁴⁴⁵ Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>

⁴⁴⁶ Isto.

⁴⁴⁷ Isto.

⁴⁴⁸ Isto.

⁴⁴⁹ Isto.

⁴⁵⁰ Isto.

⁴⁵¹ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>

gdje se elementi Pravilnika još nekako mogu uvrstiti, ali je bolje da ih se preoblikuje prema Pravilniku.⁴⁵² Nadalje potrebno je vidjeti gdje postoji potreba i mogućnost nadogradnje sustava, npr. uvrštavanje dodatnih elemenata opisa iz Pravilnika.⁴⁵³ I na kraju treba vidjeti postoje li neke radnje koje bi zahtijevale kompletni redizajn informacijskog sustava ili kompletnu promjenu arhitekture cijelog sustava u budućnosti.⁴⁵⁴ Treba napraviti analizu gdje će se vidjeti koji su se elementi uklopili, koji se mogu prilagoditi, a koji se ne mogu prilagoditi u postojećem informacijskom sustavu.⁴⁵⁵ Zaključno se može reći da je Pravilnik većim dijelom primjenjiv u postojećim softverima i procesima za stručnu obradu građe. Međutim potpuno ostvarenje bi doživio u strukturirano oblikovanim podacima u okruženju semantičkog weba. Da bi se to postiglo potrebno je razvijati sustav koji bi omogućavao interoperabilnost.⁴⁵⁶

4.6 Ontologija

4.6.1 Ontologija

Baštinske ustanove upotrebljavaju različite informacijske sustave, ali ako ih želimo integrirati, to možemo pomoću ontologije.⁴⁵⁷ Ontologije su se nametnule kao važan alat za autoriziranu obradu podataka i za razumijevanje područja znanja.⁴⁵⁸ Primjena ontologije predviđa se za kodiranje metapodataka zbog strojnog upravljanja metapodacima. To će se odvijati u okruženju relacijskih baza podataka ili u sustavu povezanih podataka. Time se omogućuje interoperabilnost metapodataka unutar baštinskih zajednica i drugih sudionika u informacijskom okruženju.⁴⁵⁹ Ideja semantičkog weba je pronaći podatak na osnovu njegova značenja, a ne samo izgovora. Da bi se to moglo ostvariti aplikacije semantičkog weba trebale

⁴⁵² Isto.

⁴⁵³ Isto.

⁴⁵⁴ Isto.

⁴⁵⁵ Isto.

⁴⁵⁶ Balog Vojak, Jelena; Tanja Buzina; Elia Ekinović Micak; Ana Vukadin. Testiranje Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 195-212. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/448440>

⁴⁵⁷ Balog Vojak, Jelena; Goran Zlodi; Tanja Buzina. Preliminarni rezultati testiranja Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 15.12.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=h1NSPJAeEPA>

⁴⁵⁸ Willer, Mirna; Ana Vukadin; Boris Bosančić; Arian Rajh; Goran Zlodi. Ontologija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 25-52. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/310744>

⁴⁵⁹ Isto.

bi biti strukturirane u obliku strojno čitljivih konceptualnih shema, a konačni cilj je razvoj formalne ontologije. Formalna ontologija je zapravo strojno čitljiva teorija.⁴⁶⁰

Semantički web funkcionira na način da računala s jedne strane imaju pristup strukturiranim podacima a s druge pravilima zaključivanja i time mogu automatizirano zaključivati.⁴⁶¹

Formalne ontologije su temelj tog strojnog zaključivanja, (engl. *machine reasoning*). Formalno znači da je razumljivo računalima.⁴⁶² Svrha formalne ontologije je automatska obrada podataka. One u najvećoj mjeri svoju primjenu nalaze u okviru semantičkog weba.⁴⁶³ Formalna ontologija se prepoznaje u terminološki uređenom znanju. Ontologije su trojako postavljene: od skupa entiteta, svojstava i odnosa među entitetima.⁴⁶⁴

Formalan znači da nije dovoljno strojevima biti izraženo u obliku prirodnog teksta koji ljudi upotrebljavaju, čitaju, nego u obliku koji strojevi razumiju, a to su povezani otvoreni podaci.⁴⁶⁵ Namjena otvorenih podataka je strojna konzumacija, a ne ljudska.⁴⁶⁶ Stroj ih nakon takve konzumacije prikazuje čovjeku, korisniku.⁴⁶⁷

Općenito govoreći ontologija je formalizirano znanje nekog područja u kojem su jasno regulirani koncepti i njihovi odnosi.⁴⁶⁸

Pravilnik KAM je namijenjen ljudima i strojevima, odnosno softverskim agentima. Kod drugog oblika, namijenjenog strojevima je potreban čovjek, posrednik koji osmišljava ontologiju, odnosno imenski prostor Pravilnika.⁴⁶⁹ Namijenjen ljudima je u tekstualnom PDF obliku,

⁴⁶⁰ Legg, Catherine. Ontologije na semantičkom webu. Preveo Predrag Perožić. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 1(2010), 155-206. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/82987>

⁴⁶¹ Zlodi, Goran; Mirna Willer. Ontologija (imenski prostor) za Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 16.11.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3nzb4iknqz7/>

⁴⁶² Isto.

⁴⁶³ Willer, Mirna; Ana Vukadin; Boris Bosančić; Arian Rajh; Goran Zlodi. Ontologija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 25-52. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/310744>

⁴⁶⁴ Isto.

⁴⁶⁵ Balog Vojak, Jelena; Goran Zlodi; Tanja Buzina. Preliminarni rezultati testiranja Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 15.12.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=h1NSPJAEePA>

⁴⁶⁶ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

⁴⁶⁷ Isto.

⁴⁶⁸ Willer, Mirna. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : izgradnja ontologije za Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 8.12.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p2n01wrgbs6/>

⁴⁶⁹ Balog Vojak, Jelena; Goran Zlodi; Tanja Buzina. Preliminarni rezultati testiranja Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 15.12.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=h1NSPJAEePA>

dostupan kroz interaktivnu stranicu.⁴⁷⁰ Drugi oblik korištenja Pravilnika je zapravo KAM ontologija, standard za objavljivanje KAM građe na semantičkom webu.⁴⁷¹ Cilj je prikazati operativnu ili primijenjenu ontologiju Pravilnika KAM koji je komplementarni standard imenskom prostoru tekstualnom izdanju Pravilnika. Ontologija Pravilnika KAM sadrži elemente tekstualne verzije Pravilnika i operativne ontologije.⁴⁷² Operativna ili primijenjena ontologija izvodi se iz konceptualne ontologije čime ona postaje ključnim alatom za upravljanje metapodacima baštinske ustanove.⁴⁷³ KAM ontologija je formalna ontologija, formalni opis konceptualizacije neke domene, npr. KAM područje knjižnica.⁴⁷⁴

Rad na ontologiji Pravilnika KAM započet je 2020. Zadatak ontologije je iskazati entitete i njihova svojstva, attribute i odnose kako su definirani u Pravilniku KAM.⁴⁷⁵ Ontologija je opći model na višoj razini apstrakcije koji opisuje entitete, značajke i attribute i odnose među entitetima.⁴⁷⁶ Slijedeća razina ontologije je već konkretna, operacionalizirana, s nizom definiranih entiteta, elemenata itd. Primjer za to je KAM ontologija, koja je za sada u fazi niza tablica u kojima su definirani entiteti itd., ali kada će biti izvezena u neki registar, svaki element će dobiti svoj IRI i bit će dostupan strojevima, sustavima, zajednicama za niz različitih korištenja.⁴⁷⁷ Sam Pravilnik je zamišljen da se prevede u jezik ontologije. To bi bio težak posao, ali on je već u temelju zamišljen tako da razmišlja o semantičkom webu.⁴⁷⁸

Pravilnik ne propisuje pravila, već je sastavljen od elemenata, kako bi se ti elementi mogli iskazati tripletom, što je zapravo uvjet za semantički web.⁴⁷⁹ Semantički web je web podataka, a ne web dokumenata. Pri izradi samog Pravilnika vodilo se računa o tome, pa je Pravilnik strukturalno pripremljen za semantički web i zbog toga je Pravilnik sastavljen od elemenata, odnosno podataka, da se onda ti podaci iskodirani mogu strojno obrađivati. Rezultat toga je da

⁴⁷⁰ Isto.

⁴⁷¹ Isto.

⁴⁷² Willer, Mirna; Ana Vukadin; Boris Bosančić; Arian Rajh; Goran Zlodi. Ontologija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 25-52. Dostupno i na: <https://hrcaj.srce.hr/310744>

⁴⁷³ Isto.

⁴⁷⁴ Balog Vojak, Jelena; Goran Zlodi; Tanja Buzina. Preliminarni rezultati testiranja Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 15.12.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=h1NSPJAeEPA>

⁴⁷⁵ Willer, Mirna; Ana Vukadin; Boris Bosančić; Arian Rajh; Goran Zlodi. Nav. dj.

⁴⁷⁶ Zlodi, Goran; Mirna Willer. Ontologija (imenski prostor) za Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 16.11.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3nzb4iknqz7/>

⁴⁷⁷ Isto.

⁴⁷⁸ Isto.

⁴⁷⁹ Isto.

je Pravilnik lako prevesti u ontologiju.⁴⁸⁰ Svaki podatak Pravilnika mora ići prema tome da se može strojno obrađivati, jer je to uvjet da bi se mogao naći na semantičkom webu. Web podataka je web mašina, a ne ljudi.⁴⁸¹

Pri izradi nomenklature KAM ontologije entiteti su jednoznačno definirani tako da stroj razumije što je npr. jedinica opisa, djelo, kolektivni agent itd. Svaki od njih nadalje je definiran IRI-em koji se može staviti u http protokol.⁴⁸²

Ovdje je primjer nomenklature KAM ontologije za nekoliko vršnih entiteta. Svaki entitet ima svoj identifikator, npr. za jedinicu opisa je identifikator kamjo:C10001, ispred ide protokol https koji će nam pokazati na kojoj adresi se nalazi ta definicija jedinice opisa. Nomenklatura za taj entitet može biti i drugačija, ovisno o tome kako su stručnjaci definirali taj entitet.⁴⁸³

Ontologije Pravilnika KAM omogućuje razvoj informacijskih sustava i interoperabilnost metapodataka između baštinskih zajednica i drugih sudionika u informacijskom okruženju.⁴⁸⁴

Tehnička izvedba ontologije Pravilnika KAM omogućuje iskazivanje odnosa na tri načina: u nestrukturiranom obliku (kao napomena), u strukturiranom obliku i u obliku strojno čitljivog identifikatora IRI-a.⁴⁸⁵ Kad će ontologija KAM-a biti dostupna, svaki će element imati svoj IRI.⁴⁸⁶

4.6.2 Semantički web

Osnovni zadatak knjižnične djelatnosti je tako organizirati informacije da bi se kasnije mogle lakše i brže pronaći. Zbog toga je glavni fokus knjižnične znanosti izrada pomagala za što učinkovitiju organizaciju i pronalaženje informacija. Slično je postavljeno i kod semantičkog

⁴⁸⁰ Isto.

⁴⁸¹ Isto.

⁴⁸² Isto.

⁴⁸³ Balog Vojak, Jelena; Goran Zlodi; Tanja Buzina. Preliminarni rezultati testiranja Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 15.12.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=h1NSPJAeEPA>

⁴⁸⁴ Willer, Mirna; Ana Vukadin; Boris Bosančić; Arian Rajh; Goran Zlodi. Ontologija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 25-52. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/310744>

⁴⁸⁵ Isto.

⁴⁸⁶ Balog Vojak, Jelena; Goran Zlodi; Tanja Buzina. Preliminarni rezultati testiranja Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 15.12.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=h1NSPJAeEPA>

weba, gdje se za povezivanje podataka izrađuju aplikacije na temelju značenja, kako bi se što brže i lakše pronašle informacije na mreži.⁴⁸⁷

Semantički web je „interoperabilnost“ odnosno uzajamna kompatibilnost temeljnih tehnologija na webu.⁴⁸⁸ Osnovna značajka semantičkog weba je automatsko generiranje sadržaja bez posredstva čovjeka, a da bi to bilo moguće podaci moraju biti organizirani na takav način da ih računalo „razumije“. ⁴⁸⁹ Cilj semantičkog weba je omogućiti da se metapodaci ne odnose samo na sintaksu mrežnih resursa nego i na njihovu semantiku. To znači da „mrežu poveznica“ (engl. *web of links*) treba zamijeniti s „mrežom značenja“ (engl. *web of meaning*). ⁴⁹⁰ U tom smislu treba razlikovati informacije za ljudsku potrošnju (npr. tekst, slike) i za strojnu potrošnju (npr. relacijske baze podataka). Do sada se je web više prilagođavao ljudskim formatima. Semantički web želi izbrisati tu podijeljenost između ljudske i strojne čitljivosti.⁴⁹¹

Semantički web nije skladište za spremanje i pronalaženje izdvojenih podataka. On zahtijeva i zaključivanje koje će objediniti podatke i izvući iz njih neki logički smisao.⁴⁹²

Semantički web, ponekad nazivan web 3.0, nije zamjena već proširenje postojećeg weba. Semantički web omogućuje da podaci budu dijeljeni i ponovno korišteni među aplikacijama i zajednicama.⁴⁹³ Od semantičkog weba se ne očekuje da zamijeni, već da proširi važeći web.⁴⁹⁴ Semantički web nudi mehanizme za formalno izražavanje značenja, a samim time i razumijevanje podataka.⁴⁹⁵

Semantičkom webu su temelj povezani otvoreni podaci.⁴⁹⁶ Povezani podaci su međusobno povezani strojno čitljivi podaci na webu, a koji se u kombinaciji s podacima koji se mogu slobodno koristiti nazivaju povezani otvoreni podaci.⁴⁹⁷

⁴⁸⁷ Perožić, Predrag. Modeliranje metapodatka u RDF-u : autorizirani metapodaci i SKOS. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1-3(2014), 15-35. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/209863>

⁴⁸⁸ Legg, Catherine. Ontologije na semantičkom webu. Preveo Predrag Perožić. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 1(2010), 155-206. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/82987>

⁴⁸⁹ Miočić, Ivan. Bibliografski zapisi od kataložnih listića do semantičkog weba : uvjeti za funkcionalnost. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017), 1-23. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/195918>

⁴⁹⁰ Legg, Catherine. Nav. dj.

⁴⁹¹ Isto.

⁴⁹² Isto.

⁴⁹³ Zlodi, Goran; Mirna Willer. Ontologija (imenski prostor) za Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 16.11.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3nzb4iknqz7/>

⁴⁹⁴ Legg, Catherine. Nav. dj.

⁴⁹⁵ Zlodi, Goran; Mirna Willer. Nav. dj.

⁴⁹⁶ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima i opis online neomeđene građe : mogućnosti primjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 131-152. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/310748>

⁴⁹⁷ Isto.

Semantički web koristi nadzirane rječnike, ima jednoznačnu semantiku i razmjenjuje podatke s bilo kojom bazom podataka.⁴⁹⁸ Za razliku od njega web 2.0 koristi nenadzirane ili nekontrolirane rječnike, ima slobodno oblikovani rječnik i koristi ključne riječi iz prirodnog jezika. Te riječi mogu imati problem višeznačnosti ili istoznačnosti.⁴⁹⁹ Kod ovog potonjeg weba, doduše strojevi su u stanju prepoznati njegov naslov, elemente, strukturu sadržaja, ali ne i njihovo značenje, semantiku.⁵⁰⁰

Tehnologija semantičkog weba je generalizacija označiteljskih tagova, za ukazivanje određenog oblika mrežnog resursa prema njegovu značenju.⁵⁰¹ Upravo tome služe povezani podaci koji osiguravaju da strojevi „razmišljaju“. Da bi to djelovalo, moraju biti na raspolaganju: IRI-i, XML jezik za oblikovanje informacija u strojno čitljiv oblik i RDF standard koji omogućuje razmjenu podataka.⁵⁰² XML je u svojem nastanku zamišljen za slanje dokumenata preko weba i nije razvijen za semantički web, ali su ga njegovi dizajneri prihvatili.⁵⁰³ Za razliku od HTML-a koji je unaprijed određen popisom formatirajućih tagova, u XML-u se mogu definirati vlastite oznake i stoga vlastiti format dokumenta. Međutim da bi se predstavila struktura podataka i njihovo značenje u čistijem obliku, nego je to moguće u XML-u, to nas dovodi do RDF-a.⁵⁰⁴ Ako se promatraju povezani podaci u odnosu na bibliografske metapodatke, jedinici građe koju obrađuje katalogizator dodjeljuje URI, koji je potom raspoloživ na webu. Katalogizatoru su pri tome na raspolaganju npr. skupovi elemenata ISBD, FRBR-LRM ili Pravilnik KAM.⁵⁰⁵ Na webu su već objavljeni neki skupovi podataka: nadzirani rječnici, bibliografski standardi u modelu RDF i raspoloživi su za izradu bibliografskih opisa.⁵⁰⁶

Da bi se podaci mogli objavljevati na semantičkom webu, moraju biti kodirani na standardizirani način.⁵⁰⁷

⁴⁹⁸ Isto.

⁴⁹⁹ Isto.

⁵⁰⁰ Isto.

⁵⁰¹ Legg, Catherine. Ontologije na semantičkom webu. Preveo Predrag Perožić. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 1(2010), 155-206. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/82987>

⁵⁰² Pigac, Sonja. Nav. dj.

⁵⁰³ Legg, Catherine. Ontologije na semantičkom webu. Preveo Predrag Perožić. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 1(2010), 155-206. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/82987>

⁵⁰⁴ Isto.

⁵⁰⁵ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima i opis online neomeđene građe : mogućnosti primjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 131-152. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/310748>

⁵⁰⁶ Isto.

⁵⁰⁷ Willer, Mirna. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : izgradnja ontologije za Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 8.12.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p2n01wrgbs6/>

Da bi Pravilnik KAM mogao nuditi svoje podatke u semantički web, mora poštivati njegove zakonitosti, mora biti definiran standardom RDF.

Da bi RDF rečenice imale smisao, potrebno je u obliku ontologije, modela i slično objasniti značenje pojmova i odnosa sadržanim u iskazima, jer preduvjet ispravne automatske interpretacije je njihova nedvosmislena definicija. U tome zapravo počiva ideja semantičkog weba.⁵⁰⁸

4.6.3 RDF

Kako bismo iskazali neku ontologiju, u našem kontekstu KAM ontologiju unutar tehnologije semantičkog weba, osnovno je to da moramo razumjeti RDF kao temeljni model za iskazivanje podataka i komunikaciju.⁵⁰⁹

RDF je temeljni standard semantičkog weba.⁵¹⁰ RDF (engl. *Resource Description Framework*) je opći podatkovni, apstraktni model, apstraktna sintaksa za opisivanje izvora na mreži, a izvor može biti bilo koji entitet koji se može identificirati URI-em.⁵¹¹

⁵⁰⁸ Vukadin, Ana. Model za bibliografsku organizaciju transmedijske građe [disertacija]. Zadar: Sveučilište u Zadru, Poslijediplomski sveučilišni studij „Društvo znanja i prijenos informacija“; 2017. [pristupljeno 24.5.2024.]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:1084/datastream/PDF/view>

⁵⁰⁹ Zlodi, Goran; Mirna Willer. Ontologija (imenski prostor) za Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 16.11.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3nzb4iknqz7/>

⁵¹⁰ Willer, Mirna; Ana Barbarić. Prema novom hrvatskom kataložnom pravilniku kao standardu sadržaja podataka. Zagreb: Dabar, 2023. [pristupljeno 25.4.2024]. Dostupno na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:8095/datastream/FILE0/download>

⁵¹¹ Perožić, Predrag. Modeliranje metapodatka u RDF-u : autorizirani metapodaci i SKOS. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1-3(2014), 15-35. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/209863>

RDF model podatka je grafički model podataka za opisivanje informacijskih izvora na webu u okviru semantičkog weba. RDF je strojno čitljiv model i nije namijenjen krajnjim korisnicima.⁵¹²

Sintaktičkim modelom RDF možemo preuzimati otvorene povezane podatke na webu i povezivati ih s drugim podacima.⁵¹³ RDF određuje sintaksu podataka, a ne njihovu semantiku.⁵¹⁴

RDF nije jezik nego model podataka za opisivanje strojno čitljive semantike.⁵¹⁵ S obzirom da RDF nije jezik nego podatkovni model, potrebno ga je iskazati u jeziku. Često se prikazuje u XML-u.⁵¹⁶

RDF je simbolički jezik za govor činjenica o stvarima u obliku rečenica, RDF iskazima.⁵¹⁷

Semantički web nije zamjena već proširenje postojećeg weba, on omogućuje da podaci budu dijeljeni i ponovno korišteni među aplikacijama i ljudima.⁵¹⁸ Web dokumenti su povezani linkovima, a web podaci su strojno razumljivi.⁵¹⁹ Da bi se to moglo ostvariti ključni su povezani otvoreni podaci, oni podrazumijevaju da su prikazani u obliku strojno čitljivih identifikatora IRI-a.⁵²⁰ IRI-em se može identificirati bilo što na webu.⁵²¹

Od 2014. RDF više ne koristi URI, nego IRI kao identifikator izvora, koji je prošireni URI.⁵²²

Internetski je protokol HTTP, format za razmjenu podataka RDF i identifikatori resursa IRI-i.⁵²³ Dakle, svi elementi prisutni u tom procesu moraju biti identificirani IRI-em, koji se moraju

⁵¹² Willer, Mirna; Ana Vukadin; Boris Bosančić; Arian Rajh; Goran Zlodi. Ontologija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 25-52. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/310744>

⁵¹³ Vukadin, Ana. Model za bibliografsku organizaciju transmedijske građe [disertacija]. Zadar: Sveučilište u Zadru, Poslijediplomski sveučilišni studij „Društvo znanja i prijenos informacija“; 2017. [pristupljeno 24.5.2024.]. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:1084/datastream/PDF/view>

⁵¹⁴ Isto.

⁵¹⁵ Legg, Catherine. Ontologije na semantičkom webu. Preveo Predrag Perožić. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 1(2010), 155-206. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/82987>

⁵¹⁶ Isto.

⁵¹⁷ Perožić, Predrag. Nav. dj.

⁵¹⁸ Balog Vojak, Jelena; Goran Zlodi; Tanja Buzina. Preliminarni rezultati testiranja Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 15.12.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=h1NSPJAeEPA>

⁵¹⁹ Isto.

⁵²⁰ Isto.

⁵²¹ Willer, Mirna; Ana Barbarić. Prema novom hrvatskom kataložnom pravilniku kao standardu sadržaja podataka. Zagreb: Dabar, 2023. [pristupljeno 25.4.2024]. Dostupno na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:8095/datastream/FILE0/download>

⁵²² Perožić, Predrag. Nav. dj.

⁵²³ Balog Vojak, Jelena; Goran Zlodi; Tanja Buzina. Nav. dj.

moći razriješiti putem HTTP-a.⁵²⁴ Da bi se omogućila daljnja navigacija, moraju se uspostaviti veze prema drugim IRI-ima.⁵²⁵ Iza toga stoji RDF, koji iziskuje da se metapodaci iskazuju u trojkama, tripletima, rečenicama koje se sastoje od tri dijela.⁵²⁶ Znači, za postizanje tehnološke interoperabilnosti, Pravilnik primjenjuje standard RDF koji jedinicu opisa obrazlaže kao trodijelnu rečenicu.⁵²⁷ RDF izjava sastoji se od subjekta, predikata i objekta, pri čemu je izvor subjekt, svojstvo predikat, a vrijednost svojstva objekt.⁵²⁸

Subjekt je ono o čemu se govori, predikat (atribut) svojstvo koje ima subjekt, a objekt kao vrijednost ili neki drugi kvalifikatori dodijeljeni subjektu.⁵²⁹ Subjekt se u ontologiji naziva klasom ili entitetom, npr. neka razglednica.⁵³⁰ Atribut ili svojstvo iskaza ili odnos između dva entiteta je predikat, npr. mjesto izdavanja.⁵³¹ Objekt je sama vrijednost iskaza, kako ćemo prikazati te podatke.⁵³² Ovu vrijednost podataka može korisnik vidjeti na zaslonu svoga računala.⁵³³

Prema zakonitosti RDF-a subjekt i predikat moraju biti iskazani IRI-em, kako bi računalo moglo njima upravljati i donositi zaključke.⁵³⁴

Objekt može biti ne-literal (neslovna) i literal (slovna) vrijednost.⁵³⁵ Ne-literalu je za razliku od literala dodijeljen IRI.⁵³⁶ Ako je objektu dodijeljen IRI, on automatski postaje subjekt druge veze i lanac tripleta se nastavlja. Na takav način se veze mogu teoretski stvarati unedogled.⁵³⁷ Takvom objektu je dodijeljen trajni identifikator iz neke baze, npr. iz VIAF-a.⁵³⁸ Ako objekt

⁵²⁴ Isto.

⁵²⁵ Isto.

⁵²⁶ Isto.

⁵²⁷ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

⁵²⁸ Isto.

⁵²⁹ Legg, Catherine. Nav. dj.

⁵³⁰ Zlodi, Goran; Mirna Willer. Ontologija (imenski prostor) za Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 16.11.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3nzb4iknqz7/>

⁵³¹ Willer, Mirna. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : izgradnja ontologije za Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 8.12.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p2n01wrgbs6/>

⁵³² Zlodi, Goran; Mirna Willer. Nav. dj.

⁵³³ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

⁵³⁴ Zlodi, Goran; Mirna Willer. Nav. dj.

⁵³⁵ Willer, Mirna; Ana Vukadin; Boris Bosančić; Arian Rajh; Goran Zlodi. Ontologija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 25-52. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/310744>

⁵³⁶ Isto.

⁵³⁷ Miočić, Ivan. Bibliografski zapisi od kataložnih listića do semantičkog weba : uvjeti za funkcionalnost. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017), 1-23. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/195918>

⁵³⁸ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>

još nije normiran, mora dobiti neki usvojeni leksički oblik i mora biti izvezen u neku međunarodnu normativnu bazu gdje mu se dodjeljuje identifikator.⁵³⁹

Podaci s druge strane mogu biti literali, oni su običan tekst, nestrukturirani, nenormirani i ne mogu se na opisani način identificirati niti dalje povezivati. Primjer za to je kad doslovno preuzimamo podatke s jedinice građe, odnosno oni su stvarni prikaz. Međutim i kao takvi, doslovno preneseni podaci imaju svoju vrijednost, npr. za povijest jezika. Pravilnik uvažava takve situacije, ali je ipak prioritet na strukturiranom, normiranom opisu.⁵⁴⁰

5. Metodologija rada

Osnovni zadatak knjižnične djelatnosti je tako organizirati informacije, da bi se kasnije mogle lakše i brže pronaći. Zbog toga je glavni fokus knjižnične znanosti izrada pomagala za što učinkovitiju organizaciju i pronalaženje informacija.⁵⁴¹

Obzirom da je u ovom radu korišten velik broj izvora, pojedine teme je, da bi bile razumljivije, trebalo tumačiti s različitih aspekata i konteksta, da bi se olakšala navigacija kroz rad i nadzor nad sadržajem rada, u tu je svrhu izrađena „ontologija“ diplomskog rada.⁵⁴²

Ona se doduše, ne može uspoređivati s Ontologijom KAM-a, međutim neke zakonitosti KAM ontologije su ipak korištene u ovu svrhu. Svakako ova „ontologija“ ne udovoljava zakonitostima semantičkog weba i nije strojno razumljiva.

Već je navedeno da je u ovom radu korišteno popriličan broj izvora, njih 60. Da bi se njima što učinkovitije upravljalo, izvori su podijeljeni u šest skupina, po nekakvom ključu vrste izvora i

⁵³⁹ Isto.

⁵⁴⁰ Isto.

⁵⁴¹ Perožić, Predrag. Modeliranje metapodatka u RDF-u : autorizirani metapodaci i SKOS. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1-3(2014), 15-35. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/209863>

⁵⁴² Zlodi, Goran; Mirna Willer. Ontologija (imenski prostor) za Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 16.11.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3nzb4iknqz7/>

dodijeljene su im kratice: KAM, predstavlja 17 članaka koji više govore o novom Pravilniku, što i ne mora biti točno; PPIAK, 16 članaka koji su više orijentirani na Veronin Pravilnik i općenito stariju građu; W predstavlja 18 webinaru; K, 7 knjiga; DIS, jednu doktorsku disertaciju i PRAV, online verziju novog Pravilnika.

U svrhu izrade „ontologije“, izvori, kako su navedeni u literaturi su zapravo prenamijenjeni u bazu podataka. Svaki izvor ima svoju općenitu oznaku, npr. PPIAK, a redni broj mu daje njegovo mjesto u bazi podataka. Nadalje se svaki izvor dalje granulira po ključu navođenja referenci, što aludira na organizaciju podataka i elemenata KAM ontologije. No razlika je u tome što se u KAM ontologiji identificira svaki pojedini element i podatak, a ovdje je to malo veća cjelina. Svaki taj odlomak teksta, koji će biti označen referencom, dobiva svoj identifikator, što olakšava citiranje i referenciranje korištene literature. Svi izvori, odnosno njihovi sažeci su dakle normirani, pri čemu svaki odlomak teksta ima svoj identifikator. Da bi to bilo razumljivije ovdje je objašnjeno s primjerima:

Primjer 1:

7. Barbarić, Ana; Mirna Willer. Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo? Preliminarno istraživanje. // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010., 110 -134. Dostupno i na: <https://repositorij.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9642> PPIAK
8. Barbarić, Ana. Od zadatka kataloga do postupka korisnika // Vizija i stvarnost : zbornik u povodu 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu. / uredile Daniela Živković i Tatjana Nebesny. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2016., 81-103. Dostupno i na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9198> PPIAK
9. Barbarić, Ana. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 3/4(2003), 48-58. Dostupno i na: [file:///C:/Users/Pc/Downloads/barbaric-2003-povijesni_pregled_razvoja_opac_a-ffzg_9516-publishedversion-r5e1m3-s%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Pc/Downloads/barbaric-2003-povijesni_pregled_razvoja_opac_a-ffzg_9516-publishedversion-r5e1m3-s%20(2).pdf) KAM

Slika 1: Izvori u bazi podataka

Primjer 2:

8

Barbarić, Ana. Od zadatka kataloga do postupka korisnika // Vizija i stvarnost : zbornik u povodu 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu. / uredile Daniela Živković i Tatjana Nebesny. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2016., 81-103. Dostupno i na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9198> PPIAK

PPIAK 1/8//2/2

Odbor upravitelja Muzeja preuranjeno odobrava 91 pravilo za sastavljanje kataloga unatoč Panizzijevom protivljenju koji je smatrao da se tiskanju kataloga može pristupiti tek nakon revizije cjelokupnog fonda.

PPIAK 1/8//2/3

Panizzi je naglasio da katalog mora na jednom mjestu okupi jednake jedinice, a istovremeno razlikovati slične. |

PPIAK 1/8//2/4

Svi teoretičari su mišljenja da je Charles A. Cutter prvi sustavno prikazao ciljeve kataloga.

Slika 2: Izvor pod brojem 8 normiran u bazi podataka

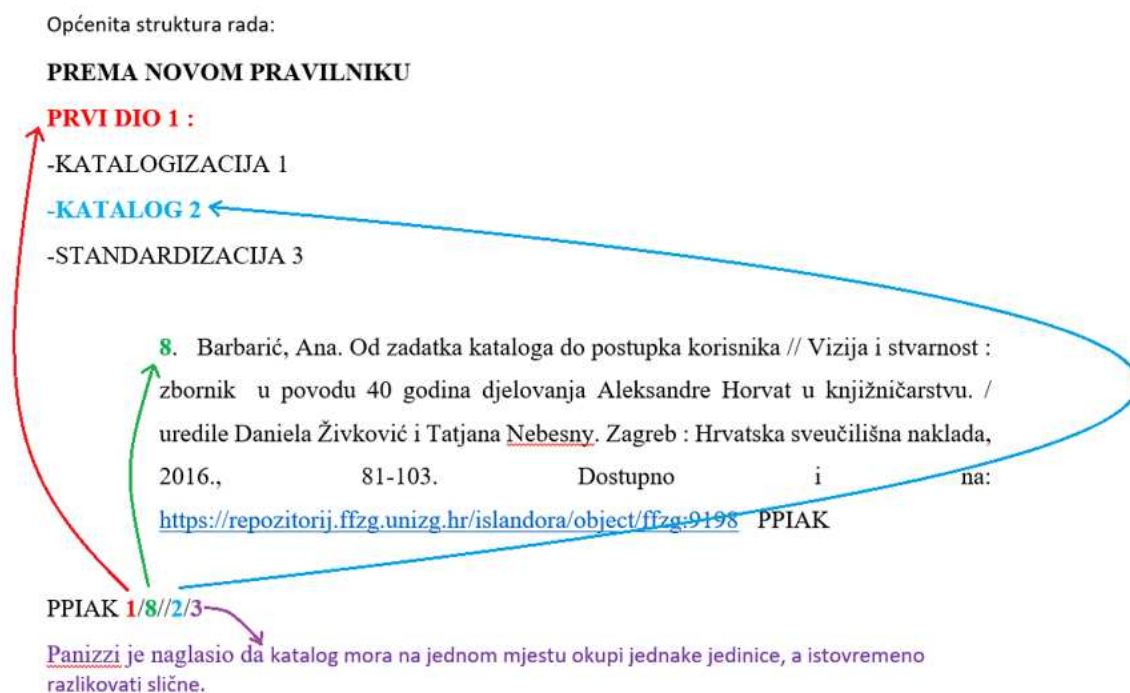
Primjer 3:

anonimnim djelima.⁵¹ Panizzi je naglasio da katalog mora na jednom mjestu okupiti jednake jedinice, a istovremeno razlikovati slične.⁵²

⁵² Barbarić, Ana. Od zadatka kataloga do postupka korisnika // Vizija i stvarnost : zbornik u povodu 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu. / uredile Daniela Živković i Tatjana Nebesny. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2016., 81-103. Dostupno i na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9198>

Slika 3: Odlomak izvora 8 s identifikatorom PPIAK 1/8//2/3 referenciran u diplomskom radu

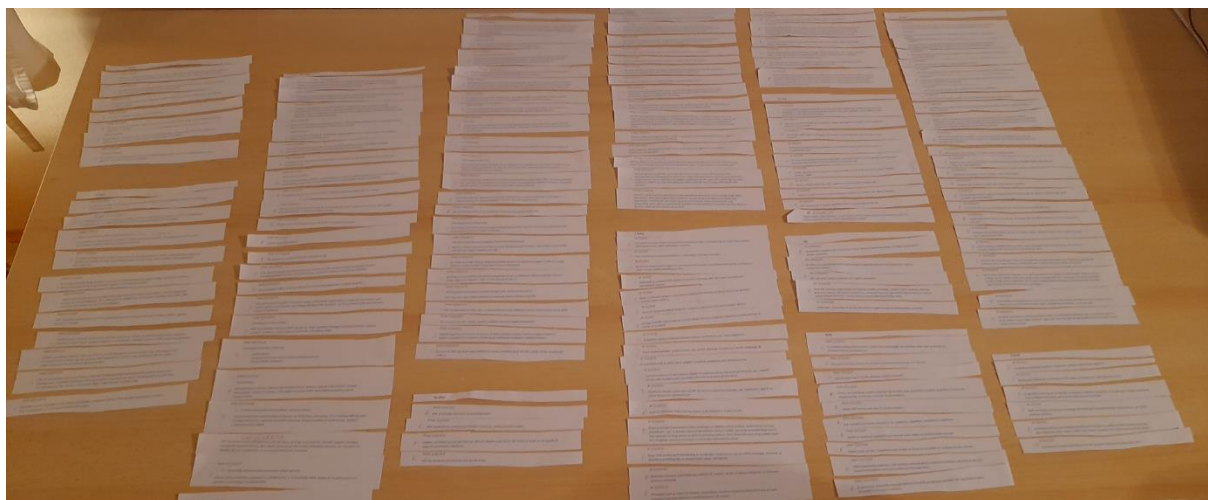
Primjer 4:

Slika 4: Struktura identifikatora

Već je navedeno da ova „ontologija“ olakšava tumačenje građe kroz različite aspekte i kontekste. Ovdje je to nazvano „kontekstualni češalj“, gdje za svaku temu, npr. katalog budu „pročešljani“ svi izvori, pa opet za drugu temu, npr. semantički web, opet svi izvori. Naravno, da će u ovom potonjem primjeru, izvori s oznakom PPIAK imati slabiji „odaziv“.

Primjer 5:

Slika 5: Normirani izvori na listićima

6. Zaključak

U našoj knjižničarskoj zajednici od 1960-ih u upotrebi je Veronin Pravilnik koji je prvenstveno namijenjen omeđenoj građi.⁵⁴³ Budući da se ostvarenje programa UBC-a (engl. *Universal bibliographic control*) nije moglo ograničiti samo na knjige, objavljeno je niz specijaliziranih ISBD-ova koji su dobivali sve veći značaj, dolaskom suvremenije knjižnične građe.⁵⁴⁴ Ipak, IFLA je 2007. godine sve ISBD-ove proglasila nevažećima, objavljivanjem objedinjenoga preliminarnoga izdanja ISBD-a.⁵⁴⁵ Rješenje problema nije ponudilo ni njegovo prerađeno izdanje iz 2011. godine,⁵⁴⁶ iako se već u ovom izdanju nastoji uvoditi nova terminologija.⁵⁴⁷ Značaj ISBD-a kao glavnog standarda za katalogizaciju je sve više blijedio, a njegovo su mjesto preuzimali konceptualni modeli FR obitelji⁵⁴⁸, koji će biti jedan od stupova za izradu novog pravilnika za katalogizaciju.⁵⁴⁹ Novi Pravilnik, zapravo je odgovor na ubrzan razvoj tehnologije i semantičkog weba u kojemu je promijenjeno okruženje u organizaciji podataka.⁵⁵⁰ Ideja semantičkog weba je pronaći podatak ne samo na razini njegove sintakse, nego na osnovu njegova značenja.⁵⁵¹ Već je rečeno, da je tijekom testiranja Pravilnika ustanovljeno da je on većim dijelom primjenjiv u postojećim informacijskim sustavima i radnim procesima.⁵⁵² U procesu razvoja Pravilnika kao jedan od glavnih ciljeva je zamišljena semantička interoperabilnost podataka između različitih baštinskih zajednica.⁵⁵³ Da bi se to postiglo, računala moraju imati pristup strukturiranim podacima i pravilima zaključivanja, da bi mogla

⁵⁴³ Vukadin, Ana. Novi pravilnik za katalogizaciju u kontekstu međunarodnih načela i standarda. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 49-71. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178465>

⁵⁴⁴ Radovčić, Marija; Ana Barbarić. ISBD – od prošlosti k budućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 4(2013), 203-226. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/142388>

⁵⁴⁵ Barbarić, Ana. Razvoj hrvatskoga kataložnog nazivlja kroz prijevode ISBD-a s naglaskom na rješenjima iz objedinjenoga izdanja. // 18. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. / uredila Alisa Martek. Zagreb : Hrvatsko arhivističko društvo, 2015., 123-147. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na:

<https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9674>

⁵⁴⁶ Radovčić, Marija; Ana Barbarić. Nav. dj.

⁵⁴⁷ Willer, Mirna. ISBD : od objedinjenog standarda prema standardu za objavljivanje bibliografskih podataka kao povezanih podataka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 1-23. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178462>

⁵⁴⁸ Katić, Tinka; Marijana Tomić. Program „Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju: 2014-2016.“ : pregled aktivnosti i rezultata tijekom prve dvije provedbene faze. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 375-382. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178480>

⁵⁴⁹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Nav. dj.

⁵⁵⁰ Ekinović Micak, Elia; Ana Knežević Cerovski; Petra Pancirov. Korporativna tijela u kontekstu normativnog nadzora : pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (Pravilnik KAM) u AKM zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 79-109. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/448435>

⁵⁵¹ Legg, Catherine. Ontologije na semantičkom webu. Preveo Predrag Perožić. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 1(2010), 155-206. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/82987>

⁵⁵² Balog Vojak, Jelena; Tanja Buzina; Elia Ekinović Micak; Ana Vukadin. Testiranje Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 195-212. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/448440>

⁵⁵³ Ekinović Micak, Elia; Ana Knežević Cerovski; Petra Pancirov. Nav. dj.

automatizirano zaključivati.⁵⁵⁴ Temelj tog strojnog zaključivanja su formalne ontologije.⁵⁵⁵ Zapravo i Pravilnik teži semantičkom webu i da se prevede u jezik ontologije.⁵⁵⁶ On je sastavljen od pojedinačnih, autonomnih elemenata od kojih se očekuje da ih se kodira, što je zapravo uvjet za strojnu obradu i da se mogu naći na semantičkom webu.⁵⁵⁷ Ključ kvalitete Pravilnika je njegova granularnost, da su podaci organizirani u manje elemente, kako bi ih se moglo normirati i dalje strojno obrađivati.⁵⁵⁸

⁵⁵⁴ Zlodi, Goran; Mirna Willer. Ontologija (imenski prostor) za Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 16.11.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3nzb4iknqz7/>

⁵⁵⁵ Isto.

⁵⁵⁶ Isto.

⁵⁵⁷ Isto.

⁵⁵⁸ Isto.

7. Literatura

1. Balog Vojak, Jelena; Ana Vukadin. Primjena pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima – primjer Hrvatskog povijesnog muzeja. // *Informatica museologica*, 50(2019), 61-64. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/238630>
2. Balog Vojak, Jelena; Goran Zlodi; Tanja Buzina. Preliminarni rezultati testiranja Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 15.12.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=h1NSPJAEPA>
3. Balog Vojak, Jelena; Ivana Gržina; Ana Vukadin; Goran Zlodi. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : program edukacije unutar Sustava muzeja [video na internetu]. 5.3.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=G0Vtrc97oV4>
4. Balog Vojak, Jelena. Objekti kulturne i prirodne baštine : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.11. 2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3654zkbwce/>
5. Balog Vojak, Jelena; Tanja Buzina; Elia Ekinović Micak; Ana Vukadin. Testiranje Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 66, 2(2023), 195-212. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/448440>
6. Barbarić, Ana. Entitet izraz konceptualnog modela FRBR : od teorijskog značaja do praktične primjene. // 12. Seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova. / uredila Sanjica Faletar Tanacković, Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009., 142-166. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/en/islandora/object/ffzg:9643>
7. Barbarić, Ana; Mirna Willer. Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo? Preliminarno istraživanje. // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010., 110 -134. Dostupno i na: <https://repositorij.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9642>
8. Barbarić, Ana. Od zadatka kataloga do postupka korisnika // *Vizija i stvarnost* : zbornik u povodu 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu. / uredile Daniela Živković i Tatjana Nebesny. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2016., 81-103. Dostupno i na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9198>
9. Barbarić, Ana. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 46, 3/4(2003), 48-58. Dostupno i na: [file:///C:/Users/Pc/Downloads/barbaric-2003-povijesni-pregled-razvoja-opac-a-ffzg-9516-publishedversion-r5e1m3-s%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Pc/Downloads/barbaric-2003-povijesni-pregled-razvoja-opac-a-ffzg-9516-publishedversion-r5e1m3-s%20(2).pdf)

10. Barbarić, Ana. Prijevodi IFLA-inih dokumenata u izdanju Hrvatskoga knjižničarskog društva : analiza, stanje, perspektiva. // *Libellarium* 7, 2(2014), 197-230. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/140563>
11. Barbarić, Ana. Razvoj hrvatskoga kataložnog nazivlja kroz prijevode ISBD-a s naglaskom na rješenjima iz objedinjenoga izdanja. // 18. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. / uredila Alisa Martek. Zagreb : Hrvatsko arhivističko društvo, 2015., 123-147. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9674>
12. Barbarić, Ana. Skupina 0 ujednačenoga izdanja ISBD-a iz 2011. ili Kako smo od opće oznake građe došli do oblika sadržaja i vrste medija. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković, Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011., 20-35. Dostupno i na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9649>
13. Blažević, Dorica. Katalogizacija : priručnik za stručni ispit. Zagreb : Dominović, 2011.
14. Blažević, Dorica. Retrospektivna konverzija knjižničnih kataloga: iskustva nekih inozemnih knjižnica i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 49, 2(2006), 22-32. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/165674>
15. Ekinović Micak, Elia; Ana Knežević Cerovski; Petra Pancirov. Korporativna tijela u kontekstu normativnog nadzora : pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (Pravilnik KAM) u AKM zajednici. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 66, 2(2023), 79-109. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/448435>
16. Ekinović Micak, Elia; Ana Knežević Cerovski. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : odnosi među jedinicama opisa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 11.10.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pmi4n7vmcfya/>
17. Ekinović Micak, Elia. Implementacija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima u informacijskim sustavima : omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 27.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p7tgajc21eg/>
18. Ekinović Micak, Elia. Knjige i druga omeđena tekstualna građa : radni procesi : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 19.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p530dkcecon7/>
19. Ekinović Micak, Elia. Odabir usvojenih oblika imena osoba : međunarodna kataložna načela, knjižnični referentni model i izvori podataka. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, 1(2018), 413-433. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/206813>

20. Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : knjige i druga omeđena tekstualna građa : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 23.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p9j8nt7tmo9f/>
21. Ekinović Micak, Elia. Primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : nadzor nad imenima i nazivljem : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 13.12.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pwhdpznhhjg/>
22. Hodak, Vesna. ISBD : objedinjeno izdanje. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 383-385. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/178481>
23. Horvat, Aleksandra. Knjižnični katalog i autorstvo. Rijeka : „Benja“, 1995.
24. ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić ; stručna redakcija prijevoda Mirna Willer]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.
25. Katić, Tinka; Marijana Tomić. Program „Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju: 2014-2016.“ : pregled aktivnosti i rezultata tijekom prve dvije provedbene faze. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 375-382. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178480>
26. Knežević Cerovski, Ana. Nadzor nad imenima i nazivljem u Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. Veljača 2024. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/ptk3v9w8cuwe/>
27. Knežević, Ivana. Od zavičajne zbirke muzejske knjižnice do mrežnoga kataloga. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 3/4(2010), 99-106. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/119844>
28. Legg, Catherine. Ontologije na semantičkom webu. Preveo Predrag Perožić. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 1(2010), 155-206. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/82987>
29. Machala, Dijana. Hrvatski skupni katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 469-487. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/206815>
30. Miletić Drder, Mira. Kartografska građa : implementacija Pravilnika : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 16.11.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p4x8kzn6i75/>
31. Miočić, Ivan. Bibliografski zapisi od kataložnih listića do semantičkog weba : uvjeti za funkcionalnost. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017), 1-23. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/195918>

32. Perožić, Predrag. Modeliranje metapodatka u RDF-u : autorizirani metapodaci i SKOS. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1-3(2014), 15-35. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/209863>
33. Petr Balog, Kornelija. Teorijsko-povijesni pristup tumačenju korisničkog aspekta knjižničkog kataloga. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 25-48. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178464>
34. Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : implementacija Pravilnika u informacijskim sustavima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 30.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p8ed6srxa04/>
35. Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima i opis online neomeđene građe : mogućnosti primjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 131-152. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/en/310748>
36. Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 29.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pyiemx173wwu/>
37. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [pristupljeno 21.4.2024]. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>
38. Radovčić, Marija; Ana Barbarić. ISBD – od prošlosti k budućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 4(2013), 203-226. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/142388>
39. Riva, Pat; Patrick Le Boeuf; Maja Žumer. IFLA-in knjižnični referentni model : konceptualni model za bibliografske informacije. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2020.
40. Šušnjar, Andrea. Zvučna građa glazbenog sadržaja : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 5.11.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p23uyb4f69i/>
41. Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : „Benja“, 1994.
42. Verona, Eva. O kataložnom i bibliografskom opisu i njihovu ujednačavanju. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 17, 1/2(1971), 1-20.
43. Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1 : Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.
44. Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2 : Kataložni opis. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983.

45. Verona, Eva. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. // Informatologia Jugoslavica 8, 1-4(1976), 1-22. Dostupno i na: <https://dzs.ffzg.unizg.hr/text/verona.htm>
46. Vukadin, Ana. Imenovani entiteti u predmetnom označivanju : LCSH i Nuovo soggettario. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1-3(2014), 319-342. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/142276>
47. Vukadin, Ana. Implementacija „Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima“ u informacijskim sustavima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 13.10.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p2e50ite1r9/>
48. Vukadin, Ana; Lucija Zore. Modeli opisa filmske građe u arhivima i knjižnicama : usklađivanje u Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 111-130. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/448436>
49. Vukadin, Ana. Model za bibliografsku organizaciju transmedijske građe [disertacija]. Zadar: Sveučilište u Zadru, Poslijediplomski sveučilišni studij „Društvo znanja i prijenos informacija“; 2017. [pristupljeno 24.5.2024.]. Dostupno na: <https://repositorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:1084/datastream/PDF/view>
50. Vukadin, Ana. Novi pravilnik za katalogizaciju u kontekstu međunarodnih načela i standarda. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 49-71. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178465>
51. Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima. // @rhivi, 11(2022), 5-6. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/295804>
52. Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima. // @rhivi, 2(2017), 13-13. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/311332>
53. Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : primjena : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 21.9.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pyo8x14p5ow7/>
54. Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : uloga u radnim procesima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 18.10.2021. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/pze6c8ky7qgo/>
55. Willer, Mirna; Ana Barbarić. Međunarodna kataložna načela : prikaz i analiza. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52, 1-4(2009), 18-62. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/83012>
56. Willer, Mirna; Ana Barbarić. Prema novom hrvatskom kataložnom pravilniku kao standardu sadržaja podataka. Zagreb: Dabar, 2023. [pristupljeno 25.4.2024]. Dostupno na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:8095/datastream/FILE0/download>

57. Willer, Mirna; Ana Vukadin; Boris Bosančić; Arian Rajh; Goran Zlodi. Ontologija Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 2(2023), 25-52. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/310744>
58. Willer, Mirna. ISBD : od objedinjenog standarda prema standardu za objavljivanje bibliografskih podataka kao povezanih podataka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016), 1-23. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/178462>
59. Willer, Mirna. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : izgradnja ontologije za Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 8.12.2020. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p2n01wrgbs6/>
60. Zlodi, Goran; Mirna Willer. Ontologija (imenski prostor) za Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima : Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara, NSK Zagreb [video na internetu]. 16.11.2022. [pristupljeno 24.3.2024]. Dostupno na: <https://connect.srce.hr/p3nzb4iknqz7/>

Popis tablica

Tablica 1. Mogućnost filtriranja sadržaja Pravilnika

Tablica 2. Poglavlje 1: Stvarni prikaz jedinice građe

Tablica 3. Poglavlje 4: Materijalni opis jedinice građe

Tablica 4. Poglavlje 3: Tematika i sadržaj jedinice građe

Tablica 5. Poglavlje 10: Odnosi i napomene o odnosima među jedinicama opisa

Popis slika

Slika 1: Izvori u bazi podataka

Slika 2: Izvor pod brojem 8 normiran u bazi podataka

Slika 3: Odlomak izvora 8 s identifikatorom PPIAK 1/8//2/3 referenciran u diplomskom radu

Slika 4: Struktura identifikatora

Slika 5: Normirani izvori na listićima

Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima: nastanak i temeljni pojmovi

Sažetak

U radu je predstavljen Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Uvodno se prikazuje povijest i razvoj knjižničarstva, kataložna tradicija i praksa, standardi, priprema za nadolazeći pravilnik. Glavnina rada posvećena je samom Pravilniku, nastanku i temeljnim pojmovima. Pravilnik je objavljen s ciljem za ujednačenu identifikaciju i opis građe u baštinskim ustanovama, kako bi se olakšala razmjena podataka i izgradnja zajedničkih usluga u digitalnom okruženju. Pravilnik sačinjava njegova tekstualna inačica u PDF obliku i KAM ontologija, kao standard za objavljivanje KAM građe na semantičkom webu. Svaki element u Pravilniku je zamišljen da se navodi u strukturiranom obliku i kao takav je prikladan za povezivanje s drugim elementima .

Ključne riječi: Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima, ontologija, semantički web, normativni podaci

Rulebook for the Description and Access to Materials in Libraries, Archives, and Museums: Origins and Key Concepts

Summary

This paper presents the Rulebook for the description and access to materials in libraries, archives, and museums. The introduction outlines the history and development of librarianship, cataloguing tradition and practice, standards, and the preparation for the upcoming rulebook. The main part of the paper is dedicated to the Rulebook itself, its origins, and key concepts. The Rulebook aims to achieve uniform identification and description of materials in heritage institutions, to facilitate data exchange and the development of joint services in a digital environment. The Rulebook consists of its textual version in PDF format and the KAM ontology, as a standard for publishing KAM materials on the semantic web. Each element in the Rulebook is designed to be presented in a structured format, making it suitable for linking it with other components.

Key words: Rulebook for the description and access to materials in libraries, archives, and museums, ontology, semantic web, normative data

